

FÖLDGÖMB

MBI MAGYAR BRANDS
44 18 19 20 21

A MEGISMERÉS KALANDJA

WWW.AFOLDGOMB.HU

ALAPÍTVÁ: 1929

1350 FT | 4 € | 18 LEJ

2022. JANUÁR-FEBRUÁR

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BASKÍROK

OROSZORSZÁG KÖZEPÉN
HATÁRVIDÉKEN

A BIVALYOS FALU MÉRA

SASOK A MAGASBAN ALBÁN FOCI

TÁVCSÖVEK EGY FORRÓPONTON LA PALMA

TANYAVILÁG HUNGARIKUM

KOLORCITY KAZINCBARCIKA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

NEPÁL

EVEREST ALAPTÁBOR
2022. április

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1.

+36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463

www.eupolisz.hu

 EUPOLISZ

MÁIG ÉRŐ MÚLT

▷ DR. NAGY BALÁZS, FŐSZERKESZTŐ

A váratlan leletek mindig izgalmat okoznak, hiszen a kutatómunka során feszülten vadászunk: tárgyakra, adatokra, jelekre, összefüggésekre vagy épp a múlt emlékeire. Információt gyűjtünk a mai folyamatokról és a régi történekekről, miközben a jövőre is próbálunk következtetni. Ha a zsákmány egy letűnt kor kézzelfogható maradványa – amelynek ráadásul mai üzenete is van –, az biztosan minden jelen létőt lázba hoz.

Egy időben nagy energiával vizsgáltuk a környékbeli országok jegesbarlangjait: a nagy üregek jegéből sok mindent megtudhatunk a múlt és a jelen klímaváltozásairól. De nem mindig maga a jég a lényeg, e hideg járatok mélyhűtő, konzerváló hatása általában is fontos! Évszázados, sőt évezredes fatörzseket és más növénymaradványok sokaságát is rejtik e barlangok, mindebből pedig feltárulhatnak a múlt eseményei. Az életnyomok persze lehetnek maiak is: egy beesett és jégbe fagyott vakond is érdekes, de egy mélybe zuhant, megfelelő hűtőközegbe került, bontatlan sörösdoboz is. Egyszer a Bihar-hegység Eszkimó-jegesbarlangjában a vastag, padozaton ülő jégtömeg legalját vizsgáltuk. Néhol ugyanis be lehet mászni a többemeletnyi jég alá is: ott, ahol a felszínről becsöpögő melegebb víz járatokat váj, vagy ahol a barlang oldalfala és alja melegíti a jégtömeget. A mélyben, a jég alatti fagyos-csúszós sziklatörmelékben furcsa alakú, megbarnult valami tűnt föl. Egy kővé fagyott, többkölnyi, groteszk formájú, csörszerű csontmaradvány. Egykori „gazdája” a tetőzet nyílásain át eshetett a barlangba, mi pedig rábukkantunk a jégben kiválóan megőrződött, végül a jég alá került porcikára (ezután évekig a közeli Porcika-zsomboly jegével is foglalkoztunk...). A helyzetéből és a jég korából nyilvánvaló volt, hogy a zuhanás nem mostanában történhetett, hanem évezredes távlatban. De nem volt világos, hogy mi esett az „égből”.

Ezen a ponton viszont kifejezetten e számunkhoz is kapcsolódik a történet. A leletet a Természettudományi Múzeum szakértője határozta meg (őstulok combcsontmaradványa), új rovatunk pedig a múzeum óriási gyűjteményének kincseihez kapcsolódik. És ha már nagy testű növényevőre leltünk: részletesen írunk a „bivalyos faluként” emlegetett erdélyi Méráról és a szürkemarhatartás hazai aranykoráról is. Utóbbiak a Hungarikum Gyűjteményben is szerepelnek, és a hasonlóképp nagy múltú listatag, a magyar tanya is megjelenik most magazinunkban. Címlapanyagunkban Oroszország közepére, egy különleges, évezredes határvidékre, a baskírok közé látogatunk. Ha pedig valaki arrafelé indul, nem kell lemondania a nagy legelőik látványáról, de Baskíria közelében, az Urál déli részén még jegesbarlang is nyílik (a Kongur).

FOTÓ: NAGY BALÁZS

FÖLDGÖMB

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XL. ÉVFOLYAM, 354. LAPSZÁM
2022. JANUÁR–FEBRUÁRFŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS
SZERKESZTŐ-MUNKATÁRSÁK:
BARABÁS AMBRUS, HEILING ZSOLT
HONLAP, RÁDIÓ, KÖZÖSSÉGI MÉDIA:
NAGY ÉVA, JOHANNA
ÁLLANDÓ SZERZŐK:DR. FRANCICS LÁSZLÓ, DR. JAKAB GUSZTÁV,
DR. KARÁCSONYI DÁVID, KERÉKES ISTVÁN, KUPI LÁSZLÓ,
LADÁNYI TAMÁS, LEVICZKI ANITA,
SARUSI ISTVÁN, SZIRMAI GÁBOR, DR. TAMÁSKA MÁTÉ,
DR. TELBISZ TAMÁSTERVEZŐ ÉS KÉPSZERKESZTŐ: HEILING ZSOLT
OLVASÓSZERKESZTŐ: MÁRTON BÉLA

NYOMÁS: PETHŐ NYOMDA KFT.

KIADÓ: HEILING MÉDIA KIADÓ KFT.
1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
E-MAIL: SZERKESZTOSEG@AFOLDGOMB.HU
A KIADÁSÉRT FELEL: HEILING ZSOLTMEGJELENIK KÉTHAVONTA, MINDEN PÁRATLAN HÓNAP
VÉGÉN, KÉT KÜLÖNSZÁMMAL KIEGÉSZÍTVE,
ÉVENTE 8 ALKALOMMAL.
TERJESZTI A LAPKER ZRT. ÉS ALTERNATÍV TERJESZTŐK
ELŐFIZETHETŐ:E-MAIL: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU
VAGY WEBÁRUHÁZUNKBAN: EBOLT.AFOLDGOMB.HU
RÉGEBBI LAPSZÁMAINK MEGVÁSÁROLHATÓK
AZ EBOLT.AFOLDGOMB.HU WEBÁRUHÁZBAN.A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNYRA TEKINTVE A KIADÓBAN
NINCSEK SZEMÉLYES ÜGYFÉLFOGADÁS!
ELŐFIZETŐI, TELEFONOS ÜGYFÉLSZOLGÁLAT:
KRIZSÁN SAROLTA

HÉTFŐ–CSÜTÖRTÖK, 9–12 ÓRÁIG. TEL.: (06-30) 904-5876

MINDEN JOG FENNTARTVA! A MAGAZINBAN MEGJELENT KÉPEKET, ABRÁKAT ÉS
SZÖVEGEKET A KIADÓ ENGEDÉLYE NÉLKÜL TILOS KÖZZÉTENNI, REPRODUKÁLNI,
SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZERBEN TÁROLNI ÉS TOVÁBBADNI. MEG NEM
RENDELTEI FÉNYKÉPEKET ÉS KÉZIRATOKAT NEM ÖRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK
VISSZA. A LAPBAN MEGJELENT HÍRDETÉSEK TARTALMAÉRT A KIADÓ

NEM VÁLLAL FELELŐSÉGET!

HU ISSN 1215-8690

PULITZER-EMLEKDJ (2008)

GÁRDI BALÁZS SZERZŐNK LAPUNKBAN
MEGJELENT ANYAGAI ELISMERÉSEKÉNT

SZOCIOGRÁFIA-KÜLÖNDJ (2012)

TÁRSADALMI TÉMÁJÚ RIPIORTJAINK,
KÉPSOROZATAINK ELISMERÉSEKÉNT

MAGELLÁN-SZOROS-DÍJ (2020)

A FÖLDGÖMB ALAPÍTVÁNY CHILEI
KLIMAKUTATÁSI PROGRAMJÁÉRTKIVÁLÓ FOGYASZTÓI
MÁRKÁ ('18, '19, '20, '21)

42

BASKÍROK

60

MAGASAN SZÁRNYALNAK AZ ALBÁN SASOK

70

A BIVALYOS FALU

80

KOLORCITY – KAZINCBARCIKA

FÖLD ÉS ÉG

LADÁNYI TAMÁS: NÉGY ÉVSZAK CSILLAGAI ▶

4

FÖLDRAJZ

LEVICZKI ANITA: TELEKI, MENDÖL ÉS A DRUMLINEK ▶

6

ÁSVÁNYTÁR

KUPI LÁSZLÓ: AZ AXINIT ▶

8

FLÓRA ÉS FAUNA

JAKAB GUSZTÁV: A JANKA-VIRÁG ▶

9

AFROVILÁG

SOLYMÁRI DÁNIEL: NAGYVÁROSBURJÁNZÁS ▶

10

PILLANTÁS AZ ÉGRE

FRANCICS LÁSZLÓ: TÁVCSÖVEK EGY FORRÓPONTON
A CSILLAGVIZSGÁLÓK ÉS A VULKÁNOK TITKOS KAPCSOLATA ▶

12

GYŰJTEMÉNY

BÁLINT ZSOLT: LEPKÉK NYOMÁBAN AZ ANDOKBAN ▶

18

VAN KÉPÜNK!

KERÉKES ISTVÁN: EGY VERSENY MARGÓJÁRA ▶

22

FLÓRA ÉS FAUNA

MORVAI SZILÁRD: TÉLI MADÁRETETÉS ÉS MADÁRLES ▶

24

ÚTI TIPP

GRYNAEUS ANDRÁS: GARROTXA ▶

28

HUNGARIKUM

BARABÁS AMBRUS: A MAGYAR TANYA – MUNKAHELY, SZÁLLÁSHELY,
SZABAD LÉTFORMA ▶

32

HUNGARIKUM

NAGY BALÁZS: TEKINTÉLYES SZÜRKEÁLLOMÁNY – A LEGJOBBKOR,
A LEGJOBB HELYEN ▶

38

FOTÓ: SZÖLLŐSI MÁTYÁS

BOTTLIK ZSOLT:

BASKÍROK – HATÁRHELYZETBEN, OROSZORSZÁG KÖZEPÉN ▶ 42

Baskíria nevével leginkább történelmi tanulmányaink során találkozhattunk
– a magyar őstörténet eseményei kapcsán. Ekkor a terület elnevezése,
– Magna Hungaria – mint a magyarság őshazája jelenik meg.

FEKETE ISTVÁN: MAGASAN SZÁRNYALNAK AZ ALBÁN SASOK ▶

60

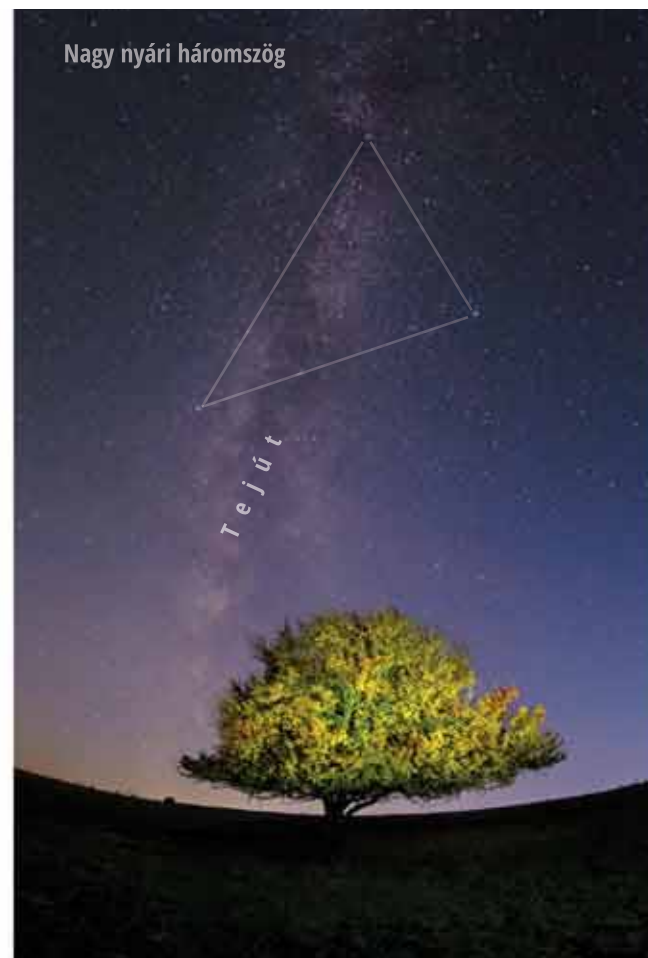
Mi köti össze Pristinát, Athént, Bischofszellt, Coneglianót, Zürichet, Scandianót és Rodoszt?
Albánia. Olyan albán válogatott labdarúgók szülőhelyeiről van szó, akik nemzeti büszkeségtől
vezérelve a vörös-fekete sasos címeres mezt választották. Kevés annyira „multikulti” csapat van,
mint az albán, amely tempósan közelít az európai elit felé – ezt a magyar csapat is
a saját bőrén tapasztalhatta meg nem is olyan régen...

HAMAR SÁNDOR: A BIVALYOS FALU – MARAD VAGY BÚCSÚZIK A MÉRAI BIVALY? ▶ 70

A kalotaszegi Méráról leginkább a népviselet, a néptánc juthat eszünkbe – és a népszerű
tehetségkutató versenyen győztes Kalotaszeg Legénytársulat. Akik többet forgolódnak e vidéken,
azoknak megvan az áprilisi „bemérés”, az októberi szüreti bál hangulata, valamint az augusztusi
világzenei találkozó, a „MeraWorld” fesztivál is. A Bukarestbe Japánból érkező turistacsoportok
programjában viszont a mérai bivalyok szerepelnek...

SZIGETI FERENC ALBERT: A SZÍNES VÁROS – KAZINCBARCIKA ▶

80

NÉGY ÉVSZAK CSILLAGAI

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LADÁNYI TAMÁS

Földünk Nap körüli keringésének köszönhetően – az egész évben megfigyelhetők mellett – minden évszakban más-más, jellegzetes csillagképeket találhatunk az égbolton. Még inkább szemléletes, ha mindezt a táj színeinek változásával követjük nyomon az év folyamán.

Történetünk Pénzesgyőr mellett kezdődik: a Bakony e ligetes területének virágzó vadcsereznyefája fölött az éppen lenyugvásra készülő Vénuszt és a Szekeres csillagképet láthatjuk.

A Veszprémi-fennsíkot összefüggő napraforgómező borította július elején. A szép, szabályos tányérok készséges fotóalanyként kínálták magukat. Ám nehéz feladat a Tejúttal együtt kompozícióba foglalni őket, ugyanis a virágok déli irányba néznek, ugyanarra, amerre az égi téma is. Találnom kellett tehát egy „renitens”, különálló példányt, ami a többihez képest ellenkező irányba fordult.

Nagy nyári háromszög

A Tejút október végére már egyre alacsonyabbra kerül. Mindez arra vezethető vissza, hogy Napunk az Ekliptikán a Skorpió és a Nyilas csillagképek felé, azaz Tejútrendszerünk középpontja irányába veszi az útját, így az égi országút legszebb részétől ősz vége felé búcsút kell vennünk. A kép a Bakonyban, egy Városlőd határában magasodó, őszi köntösbe öltözött vadkörtefáról készült; fölötte a Nagy Nyári Háromszög éppen nyugovóra tér.

Stájerországban varázslatosan csillagos ég köszöntött rám, a fenyők között festőien úszó felhőkkel. Kamerámat a már napközben kiszemelt fákra irányítottam, és próbálgattam a különböző beállításokat. Az Orion, avagy a Vadász pedig szinte tálcán kínálta magát, amelyet a Szíriusz–Procyon-páros egészített ki.

LADÁNYI TAMÁS
ASZTROFOTÓS, TANÁR,
A CSILLAGÁSZAT ÉS A
FÖLDRAJZ KAPCSOLATA
JELENIK MEG MUNKÁIBAN

[HTTP://WWW.ASTROPHOTO.HU](http://www.astrophoto.hu)

TELEKI, MENDÖL ÉS A DRUMLINEK

▷ SZÖVEG: LEVICZKI ANITA | KÉP: MENDÖL TIBOR FINNORSZÁGI ÚTI NAPLÓINAK RAJZAI (MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUM, MENDÖL-HAGYATÉK)

Teleki Pál gróf vezetésével a Magyar földrajzi és természet-tani expedíció több mint harmincfős társasága 1924 nyarán a rokonság eszméjének jegyében járta be Finnországot. Mindkét nemzetnek nagy szüksége volt külkapcsolatai elmélyítésére: mi négy évvel voltunk Trianon után, Finnország pedig alig hét éve szabadult az orosz fennhatóság alól. A tanulmányúton tizennyolc, ígéretes tehetségű egyetemi hallgató is részt vett, köztük az akkor 19 éves Mendöl Tibor, a magyar település-földrajz későbbi megalapítója

„Egészben nagyon jó fiú, nagyon meg voltam elégedve, jó anyag s ha megtanul mozogni, miben sokat tett ez az utazás is, sokra viheti” – írta Teleki az Eötvös Collegium igazgatójának az ifjú Mendölről, aki egy éve volt maga is kollégista. „Azonban... gyámoltalanabb philooptert festeni sem lehet – folytatja levelét Teleki. – Megtiltottam neki a sok olvasást és utasítottam, hogy inkább megfigyelésre, nyílt szemmel nézésre, az életben mozgásra törekedjék.”

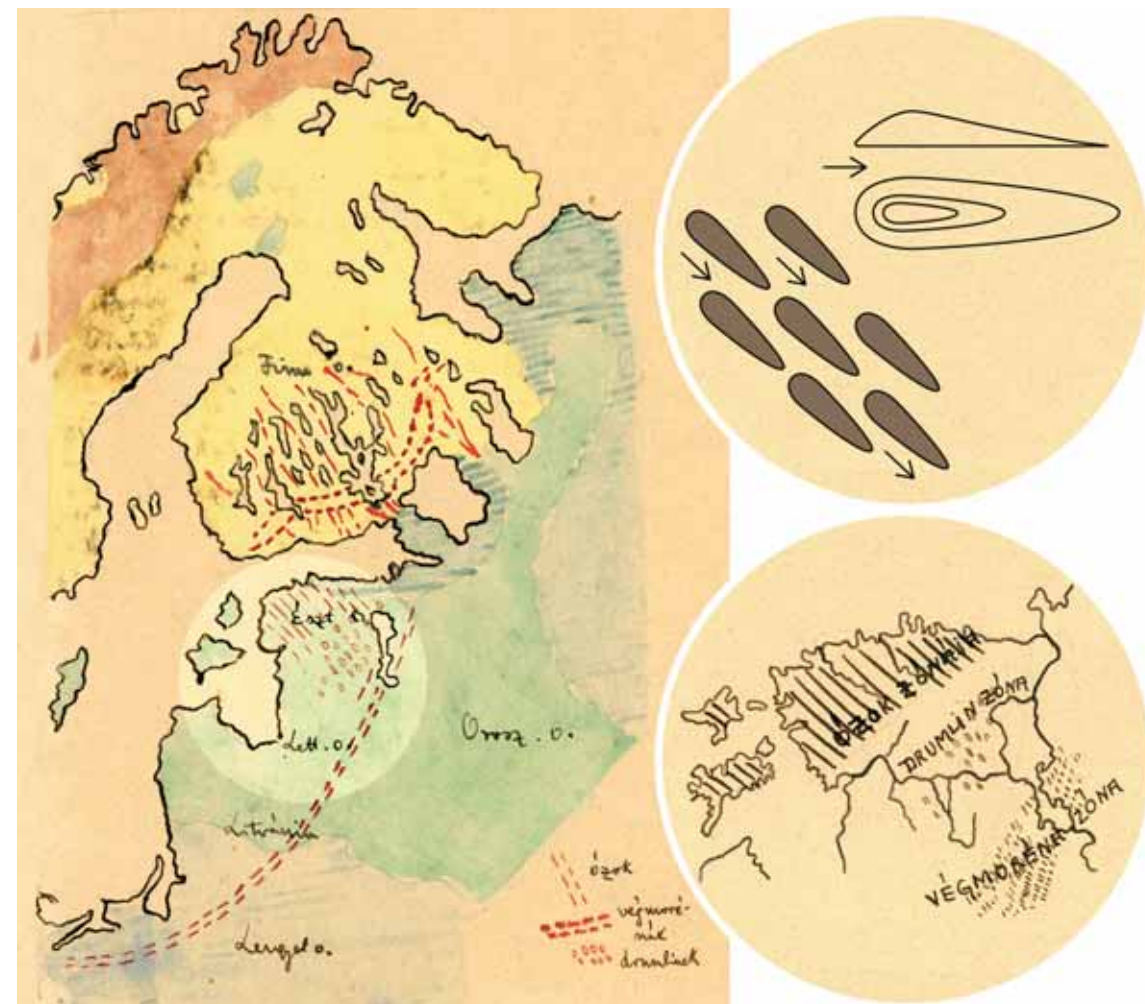
Teleki a legegyszerűbb módszerrel – saját példájával – igyekezett a körülötte lévő ifjakat „megfigyelésre” bátorítani. Június 28-án este, egy vasúti kocsiban utazva a társalgás a jégtakaró által hátrahagyott felszínformák, köztük a jellegzetes, fordított kanál alakú drumlinek (korabeli kiejtés szerint ‚drömlinek’) kialakulására terelődött. „Itt jegyezhetjük meg – írja úti naplójában Mendöl –, hogy mindezeknek a formáknak a kérdése ma még teljesen bizonytalan. Ahány szakember, annyiféleképpen vélekedik róluk.”

A társaság ekkor még finnországi útja elején járt. Helsinkit és Viipurit (a II. világháború

után orosz kézre került mai Vyborgot) elhagyva a finn–orosz határhoz közeli Imatra városa felé robogtak, hogy másnap megcsodálhassák a Vuoksi folyó sellőit és zuhatagjait, vagy ahogy Teleki nevezte, a finn Niagarát. (Az Imatra, Finnország legnagyobb vízerőművének völgyzáró gátja ekkor még csupán épülőfélben volt.)

Drumlinekben gazdag vidékkel még napokkal korábban, Észtországon átvonatozva találkoztak, a csapat ugyanis Lengyelországot és a Baltikumot átszelve jutott el Finnországba. Igaz, Teleki már az 1912-es amerikai körútján is felfigyelhetett e különös dombhátakra, amikor – Cholnoky Jenő társaságában – az Amerikai Földrajzi Társaság által szervezett tanulmányúton a Michigan-tó közelében, a drumlinekkel övezett Madisonban, Wisconsin fővárosában járt.

Mendöl feljegyzése szerint Teleki egy „igen egyszerű, plauzibilisnek látszó, de mint ő maga mondja, csupán ötletszerű magyarázatot adott a... drumlinek mibenlétéről.” Gondolatmenete szerint „nem valószínű, hogy a jégtakaró mozgása az egész felü-

Észtországi drumlinzóna

Észtországban határozott zónák különböztethetők meg a jég alkotta formák tekintetében: 1, a szigeteken és északon ózok uralkodnak (a kanyargó vasúti töltésekre hasonlító formákat a jégtakaró alatti olvadékvizek alakították ki); 2, középen és északkeleten drumlinek; 3, délkeleten a jégtakaró egykori peremét jelző dombvonulatok, a végmorénák húzódnak. Jobbra fent: Az általában csoportokban elhelyezkedő, 5-70 m magas és 150-4000 m hosszú drumlinek fő jellegzetessége áramvonalas alakjuk: a jég mozgásirányával szembeni oldaluk meredekebb, míg másik oldaluk uszályszerűen elnyúló. (Mendöl Tibor rajzai és jegyzetei alapján szerkesztett ábrák)

leten egyenletes sebességű lett volna” (pl. a talaj ellenállása, egyenletlenségei miatt), ezért egyfajta „hullámzáshoz hasonlítható” mozgása lehetett. Ezek a hol feltorlódo, hol bemélyülő jégnyelvek „egyik helyen pusztítják a felszínt, másik helyen pedig az így nyert anyagot felhalmozzák. Így hullámos térszín áll elő, amelyet mindenütt fed a jég elvo-

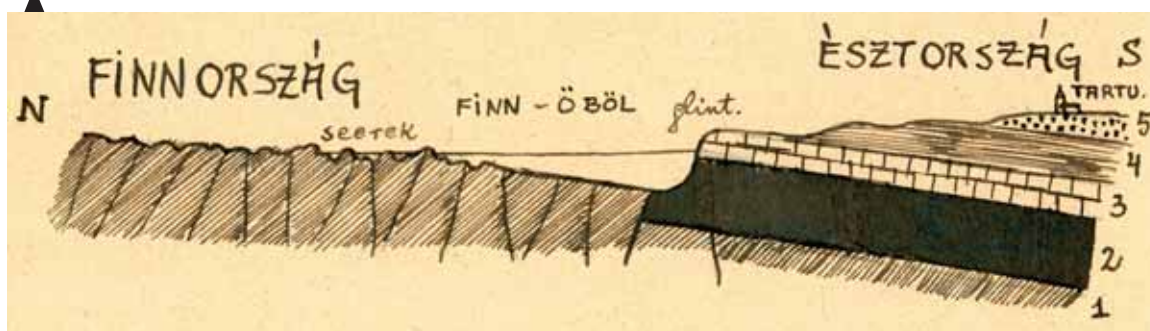
nulása után a görköagyag [agyagos görgeteg, till], helyenként azonban fel is halmozódott ellipszis alaprajzú, gömbölyded hátakba. Ezek a drumlinek.”

Azóta majd’ 100 év telt el, s látjuk, hogy e dombok képződése különösen összetett folyamat – azok közé a felszínformák közé tartozik, ahol egy alakzat többféle folyamat révén is ki-

alakulhat. A kutatók többsége eróziós formáknak tekinti őket, melyeket az előrenyomuló jégtakaró a már korábban lerakódott üledékekből vájt ki. De lehetnek a jég hordalékának felhalmozódásai is egy fagyott törmelékanyagból vagy szálkőzetből álló mag körül. Kialakulásuk feltárása minden esetben, továbbra is elmetornára, „nyílt szemmel nézésre” ösztönzi a megfigyelőt.

Hol tarolt, hol lerakott

„... az a különbség a két terület között, hogy Finnországban elsősorban letarolt, a balti tájakon elsősorban lerakott a mozgó jégtakaró.” Az ún. glintlépcső ott alakult ki, ahol a rétegek lepusztulása véget ért. (1: gránit–gneisz masszívum, 2–5: üledékes kőzetrétegek).

LEVICZKI ANITA
GEOGRÁFUS, MÚZEUMI ADAT-TÁROS A MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUMBAN
WWW.FOLDRAJZIMUZEUM.HU

AZ AXINIT

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: KUPI LÁSZLÓ

Johann Gottfried Schreiber 1781-ben eredetileg lila sörként (ami a turmalin-csoport tagja) írta le, utalva jellegzetes színére. Az axinit nevet pedig Rene Just Haüy francia minéralógustól kapta 1797-ben, baltához hasonlatos alakjáról.

Az axinit valójában nem egy ásvány, hanem egy olyan kalcium-alumínium-tartalmú boroszilikát-ásványcsoport, amelybe négy

ásványfaj tartozik: a Fe-, a Mg-, a Mn-axinit és a tinenit.

Az axinit triklin (háromhajlású) kristályrendszerű, lapos, törékeny kristályai általában balta vagy véső alakúak. Amennyiben nem alkot szemmel látható kristályokat, úgy földes tömegekként, szemcsékként jelenik meg. Leggyakrabban dohánybarna, gyakran lilás beütéssel (ami a mangántartalom függvényében változik), de lehet sötétlila

vagy szürke színű, üvegfényű ásvány. Keménysége a Mohs-skálán 6,5–7, sűrűsége 3,25–3,28 g/cm³. Jól hasad, törése kagylós, egyenetlen. Karcszíne fehér.

Többféle metamorf (átalakult) környezetben is megjelenik, főként azonban kontakt metamorf kőzetekhez kapcsolódik, vagyis olyan helyszínekhez, ahol a magmás test üledékes eredetű kőzetekkel érintkezik. Előfordul alpesi, hasadékos ásványtársulásokban és pegmatitokban is. (Ez utóbbiak durva szemcsés magmás kőzetek, amelyek az utókristályosodás során keletkeznek. Általában epidot, albit, kalcit kíséri.)

Szerte a világon rengeteg lelőhelye ismert. Legszébb kristályait az Urálból gyűjtötték, ahonnan a képen látható példány is származik. Ugyancsak látványos darabok kerültek elő a Francia- és az Osztrák-Alpokból, valamint Pakisztánból és az Egyesült Államokból. Hazánkban a Bükk térségében, Lillafüreden és Kisgyőr mellett találták meg lilásbarna foltokként, epidottal.

Ipari felhasználása nem kerül, de kedvelt gyűjtők, drágakő-minőségű kristályait ritkán csiszolják.

◀ **Fe-axinit**
Pauiva, Urál, Oroszország
58 x 34 x 12mm
(Miskolci Egyetemi Gyűjtemény)

KUPI LÁSZLÓ
GEOLOGUS-FOTÓS

[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/FINEMINERALPHOTOGRAPHY/](https://www.facebook.com/finemineralfotography/)

A JANKA-VIRÁG

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

A Janka-virág (*Jankaea heldreichii*, újabban: *Ramonda heldreichii*) Európa növényvilágának egyik különleges ritkasága. Neve alapján akár a magyar flóra jeles képviselője is lehetne, de valójában a görögországi Olümposz bennszülött fajáról van szó. Kizárólag a hegy északi és keleti lejtőin él, árnyas mészkőhasadékokban, patakok partján, 400 és 1400 m tengerszint feletti magasságok között. A sziklákon ezüstösen szőrös, jellegzetes tölevélrózsáival látványos csoportokat alkot. Feltűnőek a halvány ibolyaszínű, harang alakú, négy-cimpájú virágai is.

A növény magyar és tudományos, latin neve is Janka Viktor (1837–1890) magyar botanikusnak állít emléket, aki a Balkán növényvilágának egyik legjelentősebb kutatója volt a 19. század végén. Ő volt a Nemzeti Múzeum Növénytárának első „öre”.

Nevéhez köthető – többek között – a magyar kikerics (*Colchicum hungaricum*) felfedezése és leírása a Nagyharsány melletti Szársomlyó-hegyről.

A Janka-virág a bársonylevél-félék családjába tartozik, melynek képviselői szinte kizárólag trópusi területeken fordulnak elő. Általános jellemzőjük a levelek bársonyos-mirigyszőrös felszíne. A család egy közismert képviselője a szobanövényként nagy karriert befutó afrikai ibolya (*Saintpaulia ionantha*), ami tévesen „fokföldi ibolya” néven vált ismertté, holott nem rokona az ibolyáknak és Fokföldön sem él, hanem a kelet-afrikai Uzambara-hegységben honos...

A bársonylevél-féléknek mindössze 5 faja él Európában, mind egyikük szűk elterjedésű ritkaság: 4 faj él a Balkánon és 1 a Pirene-

usokban – mindnyájan a trópusi klímájú harmadidőszak maradványfajai. A jégkorszakot Dél-Európa egyenletesen meleg és üde zugaiban, mediterrán szurdokvölgyekben vészelték át, ahol a túlélők az eltelt évmilliók alatt új fajokká alakultak.

A Janka-virág alacsony egyed-száma és szűk elterjedése miatt veszélyeztetett növény, ezért több nemzetközi természetvédelmi egyezmény is védi. Állományainak többsége az Olümposz Nemzeti Park területén él.

A fénykép a turisták között népszerű Enipeas-völgyben készült.

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, A MATE
KÖRNYEZETTUDOMÁNYI
INTÉZETÉNEK EGYETEMI
DOCENSE

[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/DRGUSZTAVJAKABNATUREPHOTOGRAPHY/](https://www.facebook.com/drgusztavjakabnaturephotography/)

NAGYVÁROSBURJÁNZÁS

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SOLYMÁRI DÁNIEL

A 21. század égető globális kihívásai között szerepel a nagyvárosokban élők számának folyamatos emelkedése. A növekvő afrikai metropoliszokban meghatározók a munkalehetőségekben, oktatásban, élelmiszerben vagy az egészségügyben rejlő nehézségek, de sokszor maga az ivóvíz vagy épp az alapvető higiéné hiánya is döntő tényező.

Afrikában az elmúlt évtizedekben a vidékről beáramlók alapjaiban alakították át a városok szerkezetét. Hatalmas, akár milliós szegénynegyedek jöttek létre, amelyekből hiányoznak a közművek, a városi infrastruktúra és egyéb alapszolgáltatások.

A nagyvárosba áramlás motivációi különbözőek, ám a jobb jövő reménye közös indíték. Az iparilag fejlettebb metropoliszok első látásra alkalmasabbnak tűnnek a boldogulásra a vidéki élettel szemben, ugyanis amilyen gyorsan nőnek az afrikai nagyvárosok, hasonló ütemben szegényednek el a rurális térségek. A kemény munkával járó, mezőgazdaságban töltött élet a fiatalok számára kevésbé vonzó,

nem tűnik fényes jövőképnek, a mozgalmas és örökké pezsgő urbanus-csomópontok viszont mágnesként vonzzák őket.

Az útnak indulás közvetlen okai nyilvánvalóan világszerte változatosak: vidéki munkanélküliség, politikai vagy vallási üldöztetés, egészségi okokból fizikai munkára való alkalmatlanság, alkalmi pénzszerzés, szerencsepróbálás, családgyesítés – mind a migráció klasszikusnak mondható, ismert mozgatórugói. Afrikában a nagyvárosokba költöztek meghatározó része viszont végül – szakismeret és megfelelő anyagi háttér hiányában – szegregált telepeken kénytelen megkezdeni új életét.

A városi népességrobbanások kiemelt jelentőségű általános következményei, hogy megváltozik az ott élők kor szerinti összetétele, emelkednek alapigényeik, amelyeket azonban egy fejlődő országbeli város jellemzően nem

képes kielégíteni. Az így kialakult hiányok az amúgy is terhelt szegénynegyedekben súlyos problémákhoz vezetnek. Mind közül a legkritikusabb a tiszta ivóvízhez, ill. a higiénés és egészségügyi alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetőségének megoldatlansága.

E hatalmas városrészek gyakran „állam az államban” módon működnek, a helyi közigazgatás e negyedekre nem terjed ki, nincs csatornarendszer, legális víz vagy áram, ahogyan kórházak vagy iskolák sincsenek. A lakók személyi azonossága jellemzően ismeretlen, ők az állam számára nem léteznek. Kenyában például két-hárommillió ember él ma árnyékvilágban, az állami látókörön és biztonsági hálón kívül. A szegregátumokból való kivezetés kérdése pedig máig megoldatlan probléma – a helyi kormányzatok vajmi kevés hajlandóságot mutatnak a kérdés rendezésére.

SOLYMÁRI DÁNIEL

A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT NEMZETKÖZI KAPCSOLATAINAK VEZETŐJE, HUMANITÁRIUS ÉS FEJLESZTÉSI SEGÉLYEZÉSI SZAKEMBER, AFRIKA-KUTATÓ

FÖLDGÖMB

PERMACHILE
MONITORING NETWORK

Támogatónk nélkül nem jelenhetne meg A Földgömb magazin, nem szervezhetnénk meg ismeretterjesztő fesztiváljainkat és kutatási programjainkat sem tudnánk működtetni.

Támogassa Ön is a Földgömb Alapítványt Földgömb-előfizetésével, vagy adója 1%-ával!

Adószámunk: 18200267-1-42

FÖLDGÖMB
ALAPÍTVÁNY

VESSZEN EL A RÉSZLETEKBEN!

BEMUTATJUK
A MAGYAR MADÁRTANI
ÉS TERMÉSZETVÉDELMI
EGYESÜLET
ÚJ TÁVCSŐ- ÉS SPEKTÍV
KOLLEKCIÓJÁT!

Keresse az MME Boltban!

FOTÓ: LÓVI CSABA

www.mmebolt.hu/madarmegfigyeles

TÁVCSÖVEK EGY FORRÓPONTON A CSILLAGVIZSGÁLÓK ÉS A VULKÁNOK TITKOS KAPCSOLATA

▷ SZÖVEG: FRANCICS LÁSZLÓ | FÉNYKÉP: BAJMÓCZY GYÖRGY

Ahogy egyre magasabbra települtek a Föld legnagyobb távcsövei – közel az éghez –, úgy vált egyre bensőségesebbé a kapcsolatuk a Föld mélyében rejtőző erőkkkel

Szinte pontosan fél évszázados szunnyadás után szeptember 19-én tört ki a Kanári-szigetekhez tartozó La Palmán a Cumbre Vieja vulkán. Asztrófotós társunk remélte, hogy a tűzhányó novemberben is aktív marad, és megszervezte útját a szigetre, hogy három szenvedélyének is hódol-

hasson: aktív tűzhányót fotózhasson, vadonban tölthessen időt és amatőr csillagászként Európa egyik leghatalmasabb távcsövét is megszemlélhesse a lenyűgözően sötét csillagos ég alatt.

A vulkán viszonylag sűrűn lakott területen lépett működésbe. A lávafolyam elvágta a sziget egyik fontos főútvonalát, több száz házat és nagy területen banánültetvényeket semmisített meg. A legkiterjedtebben a kiszórt törmelékanyag hullása érintette a terepet, szinte az egész szigeten lehetett látni, ahogy kisebb-nagyobb réte-

gekben mindent beborított. A nagyobb esőzések során a víz az utakon összehordta a hamut és el-tömítette a csatornákat.

Míg a vulkán és a lávafolyam északi oldalától pár kilométerre jobbra zavartalanul folyt az élet, a déli oldalon az uralkodó szélirány miatt néhol reménytelenül hatalmas mennyiségű, többméteres, finom vulkáni törmelék réteg alakult ki. A kitörést számtalan apró szeizmikus mozgás előzte meg, és nagyobb, a Richter-skála szerinti 5-ös rengések is kísérték a már aktív vulkáni működést.

A vulkán és a csillagok

Ritka volt a derült idő – ez a kép is csak a negyedik próbálkozásra sikerült. Csak a lávamező fölötti felhő és egy kis por takarja el a csillagokat. A felvétel két órán keresztül készült, így látható az égtestek mozgása is

Roque de los Muchachos: a sziget teteje

2423 méterről jól megfigyelhető a vulkáni hamufelhő és a völgyekben megülő, kellemetlen szagú gázzal telített köd. A kép jobb oldalán az olasz Galileo teleszkóp látható

Pihenéshez készülődve

Még egy utolsó pillantás a megunhatatlan lávafolyamra

A természet ereje

Ez a nap erős földrengéssel kezdődött, estére a vulkán is igen erős kitörést produkált. A párás idő és az intenzív hamukibocsátás kedvezett a villámok kialakulásának

Óriástávcsövek – a legjobb helyen

Igen, éppen ezen a katasztrófa sújtotta szigeten áll Európa és a világ optikai távcsöveinek egy jelentős része, köztük a világ legnagyobb apertúrájával rendelkező spanyol Gran Telescopio Canarias is. A GranTeCan óriástávcső 36 szegmensű főtükre 10,4 méter átmérőjű. Ez bizony úszómedence-léptékben sem elhanyagolható, de optikai (nem rádió-) távcsőben világcsúcstartó! Joggal merül fel a kérdés, hogy miként lehetnek az amúgy gondos mérnökök és tudóskollégák olyan fe-

lelőtlenek, hogy ekkora veszélynek teszik ki a tudomány számára igen fontos műszereket. Egyáltalán:

Korunk szupertávcsöveinek környezeti igényei ugyanis elképesztően extrémek. Legfőképpen a fényszennyezés, a légköri nyugaltság, azaz a légtömegek turbulenciamentessége terén...

miért jutott bárkinek eszébe egy aktív vulkáni szigetre obszervatóriumot telepíteni?

A válasz prózai: nincs más lehetőségünk, annak ellenére, hogy Földünk oly nagy... Korunk szupertávcsöveinek környezeti igényei ugyanis elképesztően extrémek. Legfőképpen a fényszennyezés, a légköri nyugaltság, azaz a légtömegek turbulenciamentessége terén, és nem utolsósorban a csillagászati mérések levegő páratartalmára való érzékenysége révén. Ez utóbbi azt jelenti, hogy nemcsak az a fontos, hogy ne legyen felhő az égen, hanem egy valóságos sivatagra van

szükség a korszerű távcsövek hatékony használatához.

A csillagászok a legtöbb mérést ugyanis nem a látható, hanem az infravörös spektrumtartományban végzik. A légkör vízgőztartalma azonban elnyeli az infravörös sugarakat, ez azért a korszerű távcsövek csak nagyon száraz éghajlaton működnek hatékonyan, jellemzően a forró sivatagi égövben, mégpedig 2500–3000 méteres magasságban.

A légköri turbulenciáktól pedig úgy lehet megszabadulni, hogy egy jókora „hűvös” síkságból, ideális esetben az óceánból hirtelen kiemelkedő magaslat tetejére kell költöztetni a csillagvizsgálót. A kritériumok közös metszetéből az adódik, hogy a forró égövi óceáni szigetek száraz, magas hegyeit kell célba venni.

Látszólag a sors, de leginkább a Föld geológiája hozta úgy, hogy

e hegyvidéki szigetek vulkanikusan aktív területek, mégpedig forrópontok fölött elhelyezkedő óriás tűzhányók. Bármilyen bizarr, de a világ 4 legnagyobb apertúrájú optikai távcsöve közül 3 éppen ilyen helyen működik. Tovább borzolhatja a kedélyeket, hogy ezeken a helyeken valóban jelen is van az aktív vulkanizmus, a Hawaii Big Islanden és a Kanári-szigetekhez tartozó La Palmán egyaránt.

Csúcstechnológia – meglepő biztonságban

Bármilyen furcsa, a csúcstechnológiáját jelentő műszereket manapság pont annyira kell féltetni a vulkánkitörésektől, mint az emberiséget a cápatámadásoktól – nem igazán. Semmisült már meg csillagvizsgáló a délszláv háborúban, az irak–iráni háborúban, ausztrál bozóttűzben, sőt egyszer majdnem egy munkahelyi konfliktus során is, amikor az amerikai McDonald obszervatórium dühös munkatársa egy 9 mm-es pisztoly tárjának összes golyóját eresztette bele a távcső 2,7 méteres főtükrébe. Érdekes, hogy a távcsőtükör a találatok ellenére sem tört össze(!),

az incidens után is használatban maradt. Éppen úgy, ahogy egyetlen vulkánkitörés sem törte meg a legnagyobb obszervatóriumok mű-

Egyszer egy munkahelyi konfliktus során is majdnem megsemmisült egy csillagvizsgáló, amikor az amerikai McDonald obszervatórium dühös munkatársa egy 9 mm-es pisztoly tárjának összes golyóját eresztette bele a távcső 2,7 méteres főtükrébe.

ködését. Az egyik ritka, végzetes, tűzhányóval történt konfliktus az Etna obszervatóriumot érintette. Az 1930-ban leszerelt csillagászati

obszervatóriumot 1971-ben rombolta le egy kitörés, bár akkor már csak vulkanológiai megfigyelőpont működött az épületben.

A korszerű, nagy távcsövek – bár vulkanikusan aktív szigeteken – már kialudt vulkáni maradványokon állnak. La Palmán a Roque de los Muchachos, egy igen látványos kalderával rendelkező, 2 millió éves, hatalmas pajzsvulkán maradványának közel 2500 méter magas gerince a távcsövek otthona. Ez a hely vagy 20 kilométerre van a Cumbre Viejától, ezért nem lehetnek közvetlen ve-

szélyben a távcsövek a kitöréskor.

A legnagyobb veszélyt a kitörési felhők és a törmelék hullás, a hamuesők jelentik. La Palmán a működés beindulásakor minden obszervatórium bezárt, a kupolákat becsukták. A hamu – ha nem is jut be az épületbe –, de a kupolamozgató szerkezetekben kárt tehet, így azokat üzembe helyezés előtt alaposan meg kell tisztítani. Az igazán nagy kihívás a MAGIC gammakitöréseket kutató teleszkóprendszer védelme volt, ugyanis

a légköri Cherenkov-sugárzást mérő három óriási tükrrendszer dóm nélkül, a szabad térben védtelenül áll. A rendszerek nagy értékei a mozgatómechanikák, amelyek a 60 tonnás szerkezeteket 20 másodperc(!) alatt célpontra tudják állítani, ha egy távoli galaxisban gammakitörésről érkezik riasztás. A csuklópontokat, finommechanikai részeket egyszerűen letakarták, és a távcsövek mozdulatlanul a legalsó, vízszintes állásban várták a hamufelhő elvonulását.

Óriás távcsövek

Előtérben a MAGIC gammasugár érzékelő „Atmoszférikus Cherenkov-távcsövek”, háttérben a Gran Telescopio Canarias kupolája, benne a világ legnagyobb optikájával

A dinamikus Föld

Bajmóczy György két hétig volt a Cumbre Vieja közelében, aminek akkoriban csendesebb időszakai is voltak, de a vulkán olykor intenzív működésbe csapott át, az utolsó nap megmutatta, mire képes, ha igazán beindul. Egy masszívabb kitörést produkált, mely alatt robbanások hangját hallatta – legtöbbször pedig gőzmozdonyhoz és sugárhajtású repülő dübörgéséhez hasonló zajokat. Ha a kitörés alább hagyott, hallani lehetett a bugyborékoló láva zaját is.

Nehéz leírni az élményt, mikor rövid időn belül átélhetünk egy 4,8-as földrengést, megfigyelhetünk egy dübörgő vulkánkitörést erős törmelékessé, lávaszökőkútival, valamint estére megérkezik egy nagy zivatar, villámlással, szélviharral. A sziget északi oldalán elhelyezkedő távcsövek pedig mindközben a sokszor zavartalan, bársonyfekete, csillagos ég alatt várakoznak a veszély elmúltára.

FRANCISCS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZMÉRŐK, FOTÓGRÁFUS,
EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI
ASZTROFOTÓS-MOZGALOM
EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

[HTTP://WWW.PTES.HU](http://www.ptes.hu)

BAJMÓCZY GYÖRGY
KEDVENC TERÜLETE A NAP- ÉS
BOLYGÓFOTÓZÁS, ANIMÁCIÓ-
KÉSZÍTÉS, AMELLEL AZ ÉGI-
TESTEK MOZGÁSÁT MUTATJA BE

[HTTP://BAJMOCZY.HU/](http://bajmoczgy.hu/)

LEPKÉK NYOMÁBAN AZ ANDOKBAN

▷ SZÖVEG: BÁLINT ZSOLT

Dél-Amerika élővilágára gondolva először a rendkívül sokszínű és különleges Amazonas-medence jut eszünkbe. A média évtizedek óta kongatja a vészharangot az ottani környezetet érő pusztítások miatt. Ám nemcsak a síksági élőhelyek, hanem a hegyvidékek is gyökeres változáson mennek keresztül.

Az Andok jégfogyásáról, a vízforrások megváltozásáról ugyan egyre többet hallunk, de a hegyvidékek élővilágát egészen a 19. század végéig alig ismerték a tudósok. A ritkán és komoly erőbefektetéssel szervezett expedíciók csak egy-egy területről hoztak gyűjtött anyagokat – ha egyáltalán

visszatértek, mert nem volt ritka a földcsuszamlások, földrengések, vagy épp az ellenséges helyi törzsek okozta tragédia. A rendszeres kutatás csak a 20. század derekára

Az Andok hegyláncainak erdőhatár fölötti, száraz paramo, vagy üde vega füves pusztái, ill. az azokkal határos köderdőzóna addig sosem látott bennszülöttfaj-változatossággal rendelkeznek.

indult meg. A Magyar Természettudományi Múzeum legemlékezetesebb expedícióját 1961-ben Topál György (1931–2016) vezette Délnyugat-Argentínába.

A századfordulóra kirajzolódott

a kép, amit bár régóta sejtettünk, de bizonyítani nem tudtunk: az Andok hegyláncainak erdőhatár fölötti, száraz paramo, vagy üde vega füves pusztái, ill. az azokkal határos köderdőzóna addig sosem látott bennszülöttfaj-változatossággal rendelkeznek. Az „Ahány ház, annyiféle szokás” mondás analógiájára kijelenthetjük: „Ahány gleccservölgy vagy elszigetelt köderdőfolt-borította hegygerinc, annyiféle fauna”. Ez külön-

nösképpen szembeütő a Lángszinér-félék (*Lycaenidae*) lepkecsalád képviselőinél, amelyekkel eddig a lepkékutatók nehéz gyűjtésük és különös problémákat okozó meghatározásuk miatt alig foglalkoztak.

◀ Az argentinai Cerro Mercedario (6720 m)

A lejtőin húzódó vega a 2015-ben leírt *Pseudolucia mercedaria* nevű boglárkalepke-faj egyetlen ismert élőhelye

FOTÓ: MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM, KATONA GERGELY

◀ A Merida-hegység karibi oldalán

A paramo-határon csak néhány magasabb hegygerincen maradt meg az eredeti növényzet. Piñango környékén várjuk, hogy a hajnali fagyok után a lepkék szárnyra kapjanak

◀ Múzeumi példányok

A perui Huascarán (6768 m) lábánál fekvő Llanganuco-völgyben előforduló négy *Penaincisalia*-faj. A lepkék szárnyainak fonákja nagyon hasonló, viszont a felszínen nanoarchitektúrák képezik a színt, ami faji megkülönböztető jelzésként működik

FOTÓ: PIERRE BOYER

FOTÓK: PIERRE BOYER

FOTÓ: MAURO COSTA

Bennszülött paramo-faj

Kizárólag a venezuelai Merida-hegység egyetlen hegyvonulatán honos a 2003-ban leírt *Redonda bordoni*. A nőstény (bal oldalon) szárnya kicsi, repülési képességét elvesztette

Magashegyi rejtőzködés

A perui Cordillera Blanca gleccservölgyeiben honos Aranyfényű farkincás (*Penaincisalia aurulenta*) imágójának szárnyfonászíné és -rajzolata jól elrejtja a lepkét a zuzmós sziklákon

Hatékony lepkekutató

Itt épp erjedt, cukros banánlébe áztatott, galacsinná gyúrt papír zsebkendő vonzza a Loxurina farkincás (*Thecloxirna loxurina*) hímjét. A nappali lepkék hímjei a számukra szükséges ásványok egy részét bomló szerves anyagokból, például madárürülékből nyerik. E csalétkezőmódszer ezen a megfigyelésen alapul

Az 1574 méter magas Uruyén-táblahegy

E venezuelai tepui fennsíkján és oldalain az erdők lepkefaunáját csak az utóbbi évtizedekben vizsgálták először

E lepkék specialistájaként amerikai és izraeli kollégák megkeresésére az 1990-es években kezdtem foglalkozni a nálunk is megtalálható Boglárka-rokonúak (*Polyommata*) osztályozásával és besorolásánál. Ez a rokonsági kör a Chile és Argentína határán húzódó Andok-láncokban a legváltozatosabb, de a sivatagosodó hegyvidéki völgyekben felhúzódik egészen a Titicaca-tó vidékéig. Nem egy faja 5000 m magasságban is előfordul az Aconcagua vagy a Mercedario oldalain.

Kiderült, hogy a boglárkák sokfélesége az eddig ismertnél egy nagyságrenddel magasabb! Vizsgálataink eredményeképpen Európában ebből a lepkecsoportból Budapesten található a leggazdagabb összehasonlítható anyag.

A bővülő kapcsolatok (pl. a krakkói Jagelló Egyetemen) révén a Magyar Természettudományi Múzeum is szervezett Andok-expedíciókat (Peru: 2004; Venezuela:

2009). Ez mára közel egy tucat lepkenemzetség és több száz faj felfedezéséhez vezetett. A venezuelai út nyomán valósult meg a tepui-táblahegyek kutatása, mélyrehatóbb betekintést kínálva az andoki faunagenezisbe.

E vizsgálatoknak bőven vannak mai kihívásai. Izgalmas kérdés az egy-egy rokonsági kör szárnyain található, fényt manipuláló na-

A lepkekutató nem elefántcsonttoronyban élő kiváltságosok foglalatossága, hanem eszköz a környezeti erőforrások jobb megismeréséhez.

noarchitektúrák feltárása. De a klímaváltozással kapcsolatban is felmerülnek kérdések: az „egekbe tűnő”, nagy magasságban élő fajok vajon képesek-e meghódítani és belakni új élőhelyeket, miközben az már világos, hogy a hegygerinceket borító köderdők „letermelése” elpusztítja az évezredek óta dinamikus harmóniában élő

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
BÁLINT ZSOLT

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

közösségeket, ami nemcsak a környezet, hanem az ott élő emberek életminőségének visszafordíthatatlan elszegényedéséhez is vezet?

A lepkekutató nem elefántcsonttoronyban élő kiváltságosok foglalatossága, hanem eszköz a környezeti erőforrások jobb megismeréséhez. A lepkék a legismert-

ebb rovarcsoport, vizsgálataival jól megalkotott hipotéziseket tesztelhetünk – nemcsak az alapkutatások, de az innováció és az alkalmazott ökológia terén is, ami az emberiség jövőjének szempontjából egyáltalán

nem elhanyagolható...

BÁLINT ZSOLT
BIOLÓGUS, KÖZEL 40 ÉVE
DOLGOZIK A MAGYAR
TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM
LEPKÉGYŰJTEMÉNYÉBEN

EGY VERSENY MARGÓJÁRA

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: KERÉKES ISTVÁN

A fényképet Győrben, a Kajak-kenu Maraton Magyar Bajnokságon készítettem. A verseny a COVID miatt zárt terepen zajlott, ami azt jelenti, hogy a csapatok táborhelye az Aranypart Szabadstrand körüli lezárt részén volt. Ide kizárólag a sportolók, edzőik, a verseny szervezői, rendezői és a média munkatársai léphettek be. A versenyre kilátogatók, szurkolók, a sportolók szülei, hozzátartozói nem jöhettek erre a részre, csak a tágabb környékről követhették a futamokat.

A verseny mozzanatait fotózva észrevettem, hogy a Jedlik Ányos hídról nagyobb tömeg figyeli az eseményt. Úgy döntöttem, felsétálok, és megnézem, milyen perspektíva nyílik onnan, milyen lehet a látvány a tömeg számára. Amikor a hídra érkeztem, épp a bemelegítés zajlott a Mosoni-Dunán, kb. 350 méterre tőlünk. A látványt pedig egy hosszú mobilstég határozta meg, rajta emberekkel. Ők azok, akik majd a csónakokat fogják a futamok startjainál.

A fénykép a Magyarország 365 pályázaton (6500 nevező, 37 ezer beküldött fotó) az Életképek kategóriában I. díjat nyert

KERÉKES ISTVÁN
TANÁR, VILÁGSZERTE DÍJAZOTT
FOTÓGRÁFUS, PORTRÉ-,
SZOCIO- ÉS TERMÉSZETFOTÓKAT
KÉSZÍT

Nagy őrgébics (*Lanius excubitor*)

TÉLI MADÁRETETÉS ÉS MADÁRLES

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: MORVAI SZILÁRD

3.

Az etetés mellett itató kihelyezése is kiváló ötlet. Sok faj számára a fürdő és téli ivóhely jelenti az igazi vonzerőt. Minden madárfaj látványosan fürdik. Az etetőre-
itatóra beállított távcső fokozza a megfigyelés élvezeti értékét

5.

Lehetőleg folyamatosan etessünk a szezon végéig! A madarak hamar odébbállnak, ha kiürül az etető, épp ezért érdemes adagolós etetőt is használni, ami napokig képes ellátni őket fekete napraforgóval. Nagyobb mennyiségű gazdaságos beszerzése vidéki terményboltokban lehetséges

Vörösbegy (*Erithacus rubecula*)

Barátcinege (*Poecile palustris*)

Kék cinege (*Cyanistes caeruleus*)

Mezei veréb (*Passer montanus*)

1.

A télre hazánkban maradó és az északi területekről hozzánk érkező, vonuló madárfajok emberi segítség nélkül is túl tudják élni a telet. Ősszel és télen is megfelelő mennyiségű és minőségű táplálékot találnak hazánkban. Etetésük célja a magunk szórakoztatása, amit közeli megfigyelésük jelent

2.

Az etetési időszak a tartós fagyok periódusa. Ez december elejétől akár március végéig is tarthat. Az etetésre a legmegfelelőbbek: fekete napraforgó, olajos magvak (pl. dió), gyümölcs, állati eredetű (sótlan) zsiradék. Egy szezonban 20–100 kg mennyiségű táplálék is fogyhat. Élőhelytől függően – eltérő egyedszámban – más-más fajok megjelenése várható

4.

Sohase etessünk élelmiszerhulladékkal, és a költési időszak megkezdése után! Sok faj fiókája képtelen megemészteni a magvakat. Használjuk a jól bevált etetőanyagokat, amelyek magas tápértékűek és nem jelentenek veszélyt a madarakra! Sohase etessünk kenyérrel, kenyérmorzssával, péksüteménnyel, de a popcorn és a chips sem megfelelő téli madáretetésre. Sohase etessünk sózott vagy cukrozott étellemmel!

Csuszka (*Sitta europaea*)

Tengelic (*Carduelis carduelis*)

Zöldike (*Chloris chloris*)

Fenyvescinege (*Periparus ater*)

Csíz (*Spinus spinus*)

Citromsármány (*Emberiza citrinella*)

Meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*)

Barátposzáta (*Sylvia atricapilla*)

6. Óvjuk az etető vendégeit! Gondoskodjunk az udvaron vadászó macskák elleni védelemről! A talajszinten nyílt, macskák számára búvóhelymentes helyen etessünk! Az ablaküvegnek történő ütközéstől úgy védhetjük a madarakat, ha az üvegfelületől távol, 5-6 méterre etetünk

8. Tartsuk tisztán a madarak etetőhelyét! A magháj (mely kiválóan komposztálható) eltávolítása hetente egyszer-kétszer célszerű, hiszen csak a helyet foglalja, és azt a látszatot kelti, hogy az etető feltöltött állapotban van...

7. Lehetőleg több szinten kínáljunk eleséget! Sok faj (pl. rigók, vörösbegy és pintyfélék) szereti a talajon táplálkozni, míg más az ágak közt, etetőtálcán, vagy fedett dűcetetőben fogyasztja el a kihelyezett élelmet. Ahol tudjuk, fedjük le az etetőteret, hogy a táplálék hó- és esőmentes helyen legyen! Az etetőtálca alját érdemes kifúrni, hogy ne álljon meg benne a víz. Törekedjünk arra, hogy a fekete napraforgó szárazon maradjon!

9. A harkály, a küllő, a fakusz, a csuszka és az ökörszem a hagyományos etetőkön csak ritkán kerül szem elé. Ha azonban olyan etetőkeretet létesítünk számukra, ami figyelembe veszi különleges életmódjukat, akkor akár napi szinten is találkozhatunk velük. Érdemes kitenni megfelelő kapaszkodófelületű, eltérő átmérőjű, esetleg korhadtabb ágakat is az etetőhöz. A fakopáncsfajok szeretik a vaját és a margarint, melyet a fára kenhetünk

10. Amennyiben fotózni akarjuk az etető vendégeit, érdemes az etetőt megfelelően tájolni. Általában az észak felé néző optikai tengely megfelelő, így a Nap az egész szezonban a hátunk mögül fogja megvilágítani az etető és az itató történéseit. Ha szerencsénk van, nemcsak énekesmadarakat figyelhetünk meg, de a rájuk vadászó ragadozóikat (pl. karvalyt, nagy örgébicset) is

+1. Etetőt magunk is készíthetünk, de vásárolhatunk is. Számos változat kapható a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület boltjában

WWW.MME.HU/TELI_MADARETETES
MMEBOLT@MME.HU

MORVAI SZILÁRD
FÉNYKÉPÉSZ. A MAGYAR
TÁJ TERMÉSZETI ÉRTÉKEINEK
BEMUTATÁSÁVAL
FOGLALKOZIK

GARROTXA

▷ SZÖVEG: GRYNÆUS ANDRÁS

FOTÓ: VIATGERS INQUIETS © SHUTTERSTOCK

Fiatal, ép, kialudt

A Santa Margarida erdőborította kúpja és krátere. Turisztikai szempontból egy egykori tűzhányó akkor igazán érdekes, ha valóban vulkánnak néz ki. Ebben itt hiba nincs...

Képzeljünk el egy ötödbuda-pestnyi területet, 40 tűzhányó-kúppal! Ez a Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa

A Barcelonától kb. 100 kilométerre északra található, 1985-ben létrehozott védett területet az útikönyvek általában Santa Pau településhez kapcsolják, mert ez

a kisváros közvetlenül a park határán fekszik, de a térképen célszerűbb Olotot keresni, hiszen a megyeszékhely könnyebben megtalálható és egyébként is 11 település van ezen a kis területen,

FOTÓ: ARMANDO OLIVERA © SHUTTERSTOCK

A vulkánok zömét tölgyerdő borítja. Erre utal a park logója is

amelyek mindegyike kiveszi a részét az idegenforgalomból...

A vulkáni vidék persze nagyobb ennél, és a 600 km²-es területen a teljes vulkánszám eléri az 50-et! Vajon mindez miért különlegesség? Mert kifejezetten ép kúpok sokasága tarkítja a Katalóniai Vulkanári Zónához tartozó Olot-vulkánmező térségét. Ennek

magyarázata a vulkanizmus fiatal korában rejlik: bár a kőzetlemez-szegélyek távolodásához kötődő működés már évszázadokkal ezelőtt elkezdődött, az egészen a földtörténeti jelenkorig tartott. A legfiatalabb, mérésekkel bizonyított vulkánképződési esemény pont a holocén kezdetekor zajlott. Az azóta eltelt 11 ezer év felszínfor-

máló folyamatai pedig nem tudták felülírni a tűzhányó-tevékenységét – erre egyszerűen még nem volt elég ideje az erózióknak. Pedig volt próbálkozás... Az ember viszont ebben is élen járt: a kedvelt turistacélpontnak számító Crozat vulkán északi oldalát egy ideig bányaként használták, jókora sebhelyet marva a vulkáni palástba.

De legalább így mindenki számára láthatóvá válik a vulkáni vidéket uraló piroklasztitkúpok szerkezete. Nem véletlen, hogy az Olotban lévő múzeum mellett ez a legso- katmondóbb és tájékoztató táblákkal is kellőképp ellátott pontja a parknak. A „meglékelt” vulkán- oldalban szépen láthatók a kitörés során kiszórt és felhalmozódott, változatos szemcseméretű és színű, vulkáni bombákat is tartalmazó törmelékretegek.

E vulkáni vidék kúpjai ugyanis

egy-től egy-ig egyetlen kitörés ered- ményei, amelyek leginkább az olaszországi Stromboli működé- séhez hasonlóak (innen a Strom- boli-típusú kitörés megnevezés is). A bazaltos kőzeteket eredmé-

Szakrális kráteralj

A Santa Margarida krátere és a benne álló apró kápolna madártávlatból. Az egykori remeteségnek már nyoma sincs

nyező működés robbanásokkal, izzó vulkáni törmelék szórásával (a kúpok ebből állnak) és lávaárak létrejöttével járt. Ráadásul olyan alakzatok is színesítik a tájat, ame- lyek a vidéket átszelő, nagy tö-

Sebhely a lejtőn ►

A Croscat vulkán meglékelt északkeleti oldala, ahonnan egy ideig útépitési alapanyag- nak hordták a vulkáni törmelék- et, salakot

FOTÓ: CRISTIAN IONUT ZAHARIA ©SHUTTERSTOCK

FOTÓ: JR_MARTINEZ ©SHUTTERSTOCK

FOTÓ: GRYNAEUS ANDRÁS

Vulkáni bomba a Croscat vulkán oldalában

résvonal mentén feláramló forró magma vizes közeggel való találkozására utalnak: ekkor ugyanis hatalmas robbanások kíséretében keletkeztek széles kráterek. Maguk a kúpok átlagosan 500 m átmé- rőjűek (a legnagyobb 1290 m-es) és 100 m magasak (a legmagasabb 189 m-es). A leghosszabb láva- folyás pedig eléri a 10 km-es hosszúságot.

A Croscat mellett a park leg- látogatottabb helyszíne a Santa

Margarida vulkán. Nagy kúpja főként a teljesen épen megma- radt, 75 m mély, széles kráteréről ismert, melynek közepén közép- kori kápolna áll: egy egykori re- meteség maradványa.

GRYNAEUS ANDRÁS
A BAÁR-MADAS REFORMÁTUS GIMNÁZIUM TÖRTÉNELEM- TANÁRA, RÉGÉSZ, DENDROKRONOLÓGUS

Nád, tető

A kékbe rakott nád már csak a szakértő kezekre vár a Hortobágyon. Ideje az állagmegóvásnak, mert a hatalmas gazdasági épület teteje igencsak kiszolgált...

Tanya csak egy van?

A magyar tanya szó eredete a tótóña, jelentése (halászhely, halásztelep) pedig ugyancsak távol esik az alföldi rónaságtól. Elsőre azt gondolhatnánk, hogy a tanya fogalma viszonylag egységes, ám ez sem így van. A néprajztudomány által jól körülírt ún. szórványtelepülésekre jellemző, hogy a lakóházak és a hozzájuk tartozó gazdasági épületek a falvakban, városokban megszokottnál távolabb, akár több kilométerre állnak egymástól. Az ilyen településformának a történeti Magyarországon belül három fajtáját különítették el: a hegyi szórványtanyát, a szőlőhegyi szórványtanyát és az alföldi farmtanyát. A

tanya szó hallatán legtöbbször ez utóbbira, az Alföld jellegzetes település- és élőhelyformájára asszociálunk: nem véletlen, hogy ez a típus testesíti meg leghűbben a nemzeti értékpiramis csúcsáig me-

A szórványtelepülés-formának a történeti Magyarországon belül három fajtáját különítették el: a hegyi szórványtanyát, a szőlőhegyi szórványtanyát és az alföldi farmtanyát.

netelő magyar tanyát. Ez már nem a falusi (esetleg városi) gazda telephelye, hanem már állandóan lakott hely – ez különbözteti meg a tanyásodási folyamat egy korábbi stádiumát jelentő ún. tartozék-tanyától.

FOTÓ: SIMÁN LÁSZLÓ

A MAGYAR TANYA

MUNKAHELY, SZÁLLÁSHELY, SZABAD LÉTFORMA

▷ SZÖVEG: BARABÁS AMBRUS

„Hull a szilva a fáról...” Ennyit biztosan tudunk a tanyáról. De van-e még, aki összeszedje? A tanya mint életforma sokat változott azóta, hogy az első „hódítók” megtelepedtek a homokon, s ma azon túl, hogy már hungarikum, sok városi számára is vágyalom a tanyasi lét, részben azért, mert elsőre romantikusnak tűnhet...

Tanya. Kalapos emberek és hajlott hátú asszonyok serénykednek a természet ritmusára, a ház körül minden rendezett. A képet békés kérdőzők, kipirgáló baromfik és sáros hátú, röfögő lények teszik teljessé. A gémeskútról hozott vízből fő a húsleves, nyár van, meleg és jó idő, semmi sem zavarja meg az idillt. A nádtetős ház oldalához támasztott létra belépő egy titokzatos kincseket rejtő padlás világába.

A kultúra négy keréken érkezik

Ami ma a guruló könyvtár, 60 éve így nézett ki: tankönyveket, filmeket, de még ismeretterjesztő előadások előadóit is szállították a városokból a tanyaművelődést szolgáló „művelődési autók” az elzárta falvakba és a tanyavilágba (Budapest, 1959)

Többnyire efféle képek vetülnek elénk a tanya szó hallatán, és nincs is miért szégyenkeznünk, hiszen azon túl, hogy a legtöbbször számunkra a napi rutin nem a falun is túli világban kezdődik és ér véget, a téma művészi megközelítése is erősen a tanya napos oldala irányába torzít. Pedig a tanya minden, csak nem fenéig tejfel: a kalapot néha jégeső veri, a hajlott hát elhasznált gerincoszlopot rejt, a jószág megbetegszik és a dögkútba kerül, néha meg térdig ér a sár.

FOTÓ: FORTEPAN – SÁNDOR GYÖRGY (FSZEK BUDAPEST GYŰJTEMÉNY)

Honfoglalás a homokon

A tanya és a tanyasi élet korántsem egyidős a magyar gazdálkodói létformával. Az alföldi tanyák zöme csak később, a 19–20. század fordulóján tájkán és a két világháború között keletkezett, részben korábbi tartozékanyagok átalakulásával. Az újonnan létesülő tanyák sokasodásának a pusztai földosztások ágyazták meg. Ez ösztönzőleg hatott a szegényebb paraszti rétegre, aki a megélhetés

reményében szülőhelyét akár végleg maga mögött hagyva indult szerencsét próbálni.

A jázsági eredetű népesség például a kiskunsági pusztákon létesülő tanyavilágot alapozta meg, de a Szeged környéki ember is jelentősen hozzájárult az alföldi szórványtelepülések létrejöttéhez. Utóbbit különösen az 1879-es, emberéleteket is követelő tiszai árvíz győzte meg arról, hogy a

pusztító folyótól távol, a parcellázott pusztán kezdjen új életet. És jöttek még sok helyről a kiszámíthatóbb lét reményében. Néhány holdas apró földjeik árán a homoksíkságon akár tízszeres földterületre is szert tehetek. A korábban csak legeltetésre használt földekbe elszántásukkal és munkabírásukkal új életet leheltek, gabona-, krumpli-, szőlő- és gyümölcsművelésbe

kezdtek. A verejtékkel öntözött homokpuszta aztán szép lassan valódi kultúrtájává nemesedett, és miközben tömegek jutottak szerény, de tisztességes megélhetéshez, az Amerikába való kivándorlás valós alternatívájaként a tanyasi életforma magyarok tízezreit tartotta itthon. A szűkös lét elől menekülőkből így váltak sokan egyfajta új honfoglalókká.

Orgoványi szalmatető

Cholnoky Jenő 1915 nyarán készítette rajzát. „A szalmatető nem ereszti át az esővizet, jól tartja a meleget, de nagyon tűzveszélyes, és elég hamar rothad – írja Emberföldrajz című, kéziratban maradt munkájában. – Rendszeresen moha és zuzmó, majd mindenféle dudva lepi be. Igen festőiesek az ilyen régi, befűvesedett szalmatetők, de hamar teljesen elrothadnak, elpusztulnak”.

KÉP: MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUM, CHOLNOKY-HAGYATÉK

FOTÓK: FORTEPAN (KENDE JÁNOS)

Alföldi bor

Dézsza, prés, hordó: letagadhatatlan, hogy egy alföldi borvidéken járunk. Jól jövedelmező üzlet lehetett, még autóra is telt a tanyán (1968, ismeretlen hely)

Bő vízzel

Az udvaron magányoskodó gémeskút biztos pont volt a tanya mindennapjaiban. Ember és állat is ebből ivott, tisztaságának megőrzése mindenekelőtt való volt (1975, ismeretlen hely)

A Földgömb Hungarikum-cikksorozatának támogatói:

Tanya a tervezőasztalon

A Duna–Tisza közén, ahol homokos földhátak és vizenyős laposok váltogatják egymást, a tanyát érhető módon a magasabb fekvésű hátra építették. A megközelíthetőség és a megközelíthetlenség is fontos szempont volt a tervezésnél: az volt az ideális, ha se túl közel, se túl távol nem esett a tanya az országúttól. Ám még ennél is erősebb szempont volt a tanya lakóépületének tájolása: fontos volt, hogy a lehető legtöbb napfényt érje, és védve legyen a hideg szelektől, a téli hófúvástól.

A tanyai telephely méretében

óriási különbségek mutatkoztak a kisparaszti szerény udvarocskái és a régebbi birtokosok akár több

A megközelíthetőség és a megközelíthetlenség is fontos szempont volt a tervezésnél: az volt az ideális, ha se túl közel, se túl távol nem esett a tanya az országúttól.

holdra rúgó földdarabjai között. A gazdatanyák közvetlen környezete a tanya föld volt, ez legtöbbször három részből állt: a lakó- és gazdasági épületek közbezárt udvar-

ból, a mögötte található rakodóból, ahol a takarmányt tárolták és dolgozták fel, valamint a legelőből.

Utóbbi nem tévesztendő össze a tényleges legeltetésre használt területekkel, ide csak akkor csapták ki a jószágot, mikor éppen otthon volt.

A másik véglet, a legszegényebb rétegek homoki tanyái teljesen eltérő képet mutattak, nyomorúságos lakóépületekkel és néhány óllal. Az átmenetet a viszonylag kis méretű szántó- és szőlőparcellákra pedig a 20. században épült kisgazdatanyák jelentették.

Minden egy helyen

Már-már megrendeztnek tűnhet a kép, amin a takaros tanyaudvaron e letűnőben lévő világ oly sok klasszikus eleme jelenik meg a galambdúctól a gémeskútig (Kunszentmiklós, 1949)

FOTÓ: FORTEPAN (KOVÁCS MÁRTON ERNŐ)

A maguk urai

Megkopó paraszti műveltség, magány szülte társadalmi elidegenedés – a mezővárosi, falusi paraszttársadalmakból kiszakadt tanyasi embert sokáig illették efféle kritikával. A tanyasi lét degradálódása nem volt teljesen alaptalan, de ennek az éremnek is van másik oldala. Ez

már a tanya alapítása körüli társasmunkák is némiképp ellentmondanak: az építkezést egy család önmagában nem tudta volna megoldani a rokonok, szomszédok segítő keze nélkül. A gazdálkodás körüli teendőkről nem is beszélve: legyen szó a gabona hordásáról és

A gabona hordásához, a csépléshez, a kukoricamorzsoláshoz, a lekvárfőzéshez, vagy éppen tollfosztáshoz, a szomszédos tanyai családok apraja-nagyja összeverődött. A közös munka a szórakozást, a szociális jólétet is szolgálta...

az életmód bizonyítottan konzervált olyan hagyományokat, amelyeknek a mezővárosi és a falusi népesség azóta már hátat fordított.

Az elszigetelődés rémképének

csépléséről, a kukoricamorzsolásról, lekvárfőzésről vagy éppen tollfosztásról, mikor a szomszédos tanyai családok apraja-nagyja összeverődött. Ami Erdélyben kaláka, az a Dél-Alföldön móva

néven terjedt el, a közös munka pedig mindig is több volt pusztadolognál, hiszen a szórakozást, a szociális jólétet is szolgálta.

A lakodalmak, temetések és

jeles ünnepek szintén tanyák sokaságának lakóit mozdították ki a mindennapok egyhangúságából. De még csak különleges alkalom sem kellett, hiszen a tanyai ember életében fontos volt a szomszédolás. Nyári vasárnapokon a dülűutak mentén, hideg téli estéken egymás otthonában jártak össze.

A tanyán élés máig a szabadság szimbóluma, és ha nehéz munkával is, de ez a szabadság tényleg megélhető.

Frissen fejt... ►

A „tragacs” név még a kis puminak is jól állna, ezzel szemben az oldalfal nélküli talicskát hívják így. Ha le nem robban, épségben odaér a tej a rendeltetési helyére (Izsák környéke, 1979)

Dülűre jutni...

A tulajdoni viszonyok és a gazdálkodási módok jelentős átalakulásával a tanyasi lét alapfeltételei is sokat változtak az elmúlt évtizedekben. A tanyák létjogosultsága és egyben ez a gazdálkodási mód a tévesztés korában alapjaiban rendült meg. A tanyák degradációja ellenére még a hetvenes években is maradtak komoly jelentőséggel bíró tanyatípusok, így a háztáji tanyának nevezett gazdálkodási egységek, melyek országosan meghatározó szezont hasítottak ki a mezőgazdasági kistermelésből.

A generáció előregedésével, kihalásával ez a típus nagyjából megszűnt, jobban mondván átalakult. A rendszerváltás éveiben az ő gyermekeik már kárpótlási jegyért igyekeztek visszavásárolni földjeiket, és inkább önfenntartó jelleggel próbálkoztak a tanyai léttel, rendszerint munka mellett, a piacozásból esetleg

szert téve némi mellékjövedelemre.

A tanyai népesség folyamatosan csökken, előregszik. Ugyanakkor a hagyományos gazdálkodók mellett az újonnan tanyára költöző városi réteg is megjelent, bár sokan nem önszántukból, hanem kényszerűségből tesznek így. A közösségek széthullása és az előregedés miatt a mai tanyai társadalom jószerivel szegény, idős, perifériára szorult, de korábbi életmódjához ragaszkodó emberekből áll. (Mindeközben nem lehet elmenni a kifejezetten jómódú, mármár fényűző lakótanyákat építő új réteg mellett sem.) Nem véletlen, hogy az államilag szervezett tanya-gondnoki szolgálatnak komoly lét-

A hagyományos gazdálkodók mellett az újonnan tanyára költöző városi réteg is megjelent, bár sokan nem önszántukból, hanem kényszerűségből tesznek így.

jogosultsága van – ez helyettesíti a közösség mára elveszett erejét. A tyúkhusleves terepjárón érkezik, műanyag dobozban...

Kérdés, hogy akik ma városon műanyag dobozból eszik a levest, mikor jönnek vissza rendbe tenni a gémeskutakat egy új, szebb, boldogabb élet reményében?

BARABÁS AMBRUS
GEOLÓGUS, A HORTOBÁGYI
NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG
TERMÉSZETVÉDELMI
MUNKATÁRSA

Becsöngetés előtt

Ki tudja, mekkora gyalogút várt a kisdíákra, aki naponta útnak indult az iskolába? (Szentkirály tanya, Hódmezővásárhely, 1976)

FOTÓ: FORTEPAN (SZALAY BÉLA)

**A pusztában csak egy fény világít,
A tanyának mécsvilága ez,
Boldogokra vetheti világát,
Ugy tetszik, hogy örömeiben rezg.**

(Petőfi Sándor: *Bolond Istók – részlet*)

TEKINTÉLYES SZÜRKEÁLLOMÁNY A LEGJOBBKOR, A LEGJOBB HELYEN

▷ SZÖVEG: NAGY BALÁZS | FÉNYKÉP: HORVÁT TIBOR

A kilencévesek már biztosan megismerkedtek vele – legalábbis a tankönyvből –, hiszen a szürkemarha harmadikban része a Környezetismeret-tananyagnak. Élőben mégis megdöbbentő jelenség minden példánya. Minél közelebb megyünk hozzájuk, annál inkább!

Hatalmas, sziklaszilárd tömbként emelkednek mellettünk: az erő, a tűrőképesség, az egészség szimbólumai – és egy kilencéves nem is biztos, hogy átérné a sarv-fesztávját...

Ugyanakkor a legendákkal ellentétben nem tartozik a legősibb fajták közé – minden jel arra utal, hogy a tatárjárás után hozták létre, számos fajta keresztezésével. Így lényegesen nagyobb lett, mint a korábban a füves mezőségeken legelő, legelterjedtebb szarvasmarhák – de a tartárjárás utáni, jelentősen lecsökkent alföldi településszám, majd a nagyarányú pusztasodás hosszan tartó folyamata

alkalmat adott a nagy területek bejárására, a kiterjedt legelők használatára. Egy ekkora állat, aminek bikái a 900 kg-ot is elérik, hatalmas mennyiségű eleséget és nyáron fe-

A legendákkal ellentétben nem tartozik a legősibb fajták közé – minden jel arra utal, hogy a tatárjárás után hozták létre, számos fajta keresztezésével.

jenként napi 100 liter tiszta vizet is igényel. A víz eléréséhez viszont jócskán kellett gyalognia is.

A szürkemarhák késő középkori és kora újkori aranykora egy-

rész óriási, jellegzetesen kétlépcsős alföldi életterükkel és az igen nagy bevételeket hozó hasznosításukkal magyarázható, és e két tényező együttesen megmutatja, hogy miért éppen a Kárpát-medence síkvidéki területei voltak a legideálisabb élő- és tenyésztőhelyeik.

Az alföldi árterek és az ezekkel érintkező ármentes térszínek kettőssége a tartás, a táplálkozás szempontjából kifejezetten kedvező körülményeket teremtett – mondhatni, paradicsomi állapotot biztosított a szürkemarhák számára. Az egész évben nagy legelőket igénylő gulyák nyá-

ron szabadon legelhettek a mezőségen, de az aszályos időszakban a szomszédos ártereken bőven találtak eleséget – és még a vízhez is hozzájutottak. Az árterek pedig a vastag havas télen is megfelelő táplálkozóhelyet jelentettek.

A Kárpát-medencei alföldi vidékek mellett sokkal közelebb voltak a nyugati felvevőpiacokhoz, mint az egyébként hasonló környezeti feltételeket kínáló, de sokkal keletebbre fekvő sztyeppterületek (a Kelet-európai-síkvidék déli részén).

A szürkemarkarhaexport évente százazres méreteket öltött – ebből elképzelhetjük az itthoni állomány nagyságát.

A fajta fizikumából és életmódjából származott az az alapvető előny is, hogy kicsiny veszteség mellett hatékonyan el lehetett őket hajtani az akár 1000 km-re fekvő felvevőhelyekre is. (Debrecenről például az akkori egyik legnagyobb piac, Augsburg, a mai úthálózaton kb. 1000 km-re van!). Az állatok a tenyésztőterületükön is hozzászoktak

a napi hosszú menetekhez, gázlóátkelésekhez és az időjárási viszonyosságokhoz.

A hajtóútvonalak mindkét fő irányban (a német területek és Itália) hamar kialakultak, az egymástól 12–14 km-re fekvő pihe- és éjszakázóhelyek – megfelelő legelési és vízvételi lehetőségekkel – szintén stabil rendszert alkottak,

A fajta fizikumából és életmódjából származott az az alapvető előny is, hogy kicsiny veszteség mellett hatékonyan el lehetett őket hajtani az akár 1000 km-re fekvő felvevőhelyekre is.

ahogy a csárdák fekvése is ehhez a ritmushoz igazodott. A nyugati menet során a legnagyobb akadályt, de egyben a nyilvántartás fő helyszíneit is a dunai átkelők helyek alkották. A német piacokra tartó csoportok hosszan követték a Duna vonalát, de ehhez keresztezniük kellett az Alföld felől a folyót. Bár esetenként a Börzsöny-szegély me-

redék terepén hajtották át a gulyákat (erről tanúskodik a régi marhahajtó út pl. Nagymaros és Zebegény között, a Szent Mihály-hely „mögött”), de ez csak akkor történt, amikor nagy árvíz vagy jegesedés során lehetetlen volt a folyón való átkelés. Sokkal inkább használták a váci révet, amin hihetetlen tömegben keltek át az állatok. A feljegyzések szerint pl. 1563–64-ben kevesebb mint 1 év alatt 30 ezer szürkemarkarhát segítettek át itt a folyón. Természetesen nem ingyen! Önmagában a hajtásból is nagy bevételek származtak, a királyi kincstár, a révészek, a hajtók, a hajdúk, a kocsmárosok, a legelőtu-

lajdonosok is mind profitáltak a kereskedelemről, de a fő haszon a szürkemarkarhába fektető nagybirtokosoké volt. Ide csatornázták és sokszorozták meg vagyoniukat a Batthyányak és Nádasdyak, Zrínyi Miklós ebből finanszírozta a hadseregét és a török elleni harcát, a Thökölyek vagyoniát is ez alapozta meg, de Bethlen Gábor is a legna-

A MAGYAR SZÜRKE SZARVASMARHA

A Hungarikumok Gyűjteményének e tagja évszázadokig füves mezőségeink meghatározó haszonállata volt, és sokáig „igazi világmárkának” számított, a késő középkorban és az újkorban az egyik legnagyobb hasznot hozó exportcikkünk volt. Néhány évtizeddel ezelőtt szinte az eltűnés szélére került, de elszánt tenyésztőmunkával sikerült állományát stabilizálni. Életmódja, táplálkozási igényei miatt húsa kiemelkedő minőségű, így mára piaci értéke is jelentősen megnőtt, de fajtamegőrzésének, tartásának igen jelentős természetvédelmi szerepe is van.

A Földgömb Hungarikum-cikksorozatának támogatói:

gyobb marhatulajdonosok és -kereskedők közé tartozott.

Ráadásul az állatok bőre is értékes volt, de a hús jelentette a legnagyobb bevételt, a nyugati és itáliai piacok pedig tárt karokkal várták a csúcsmínőséget képviselő szürkemarkarha-csapatokat. Arrafelé korántsem voltak alkalmasak a természeti és politikai-társadalmi viszonyok, valamint a városiasodás a kellő húsellátás biztosítására, így pl. Nürnberg a 17. századi csúcsidezőkben évente akár 70 ezer állatot is vásárolt!

E szürkemarkarha-bevételekkel akkoriban itthon kevés üzlet vetelkedhetett – talán csak a sókereskedelem, ami viszont lényegesen kevesebb kézben összpontosult (a Rákócziak voltak az akkori „sejkek” e forrás vonatkozásában).

A hatalmas szürkemarkarhaigényt azonban a magyar felhozatal egy idő után már nem tudta kielégíteni, ráadásul 1622-től a bécsi udvar magát a kereskedelmet monopolizálta. Rablógazdálkodás lett úrrá, így az 1600-as évek végére

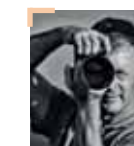
kezdték kiürülni a legelők, és a század utolsó éveiben a Debrecenhez tartozó területeken nem maradt szürkemarkarha. Az utolsó nürnbergi marhavásár pedig 1713-ban zajlott. A füves mezőségek feltörése, a török kor végi és az azt követő hazai területhasználati és városátalakulás felőrölte a nagy legelőket. Bár még a 19. század elején is folyt marhaexport, de ennek mérete és jelentősége meg sem közelítette a két évszázaddal korábbiakat. A század közepétől aztán a síkvidékek vízszabályozási munkálatai, az ártér-ármentesítés kettősségének drasztikus átalakulása végleg „betett” a hatékony és gazdaságos tartásnak. Az 1863-as nagy aszályban sok ezer szürkemarkarha pusztult el – ezt az állomány már sosem tudta kiheverni. Később, a gépesítéssel már a rendkívül munkabíró ökrökre sem volt szükség, a II. világháború után pedig a tenyésztőmunka is leállt – mivel az állam a modern fajták tartását tartotta létjogosultsnak. A 60-as évekre mindössze

néhány bika és mintegy kétszáz tehén maradt a hazai szürkemarkarha-mennyiség, a mai állományt ebből mentették és fejlesztették.

A csak természetes, növényi eredetű táplálékot fogyasztó szürkemarkarhák kiváló húsa – garantáltan BSE-mentességük miatt – ugyan ma újra piacépes, az állatok tartása elsősorban mégis a génmegőrzést, a fajtafenntartást szolgálja. Ezen túl pedig a külterjesen tartott gulyák a síkvidéki nemzeti parkjaink füves mezőségeinek természetvédelmi kezelésében is lényeges szerepet töltenek be.

NAGY BALÁZS
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
TERMÉSZETFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK DOCENSE,
A FÖLDGÖMB FŐSZERKESZTŐJE

HORVÁT TIBOR
FOTÓGRÁFUS,
KEDVELT HELYE
A MAGYAR PUSZTA

▷ SZÖVEG: BOTTLIK ZSOLT | FÉNYKÉP: SZÖLLŐSI MÁTYÁS

BASKÍROK

HATÁRHELYZETBEN, OROSZORSZÁG KÖZEPÉN

Baskíria nevével leginkább történelmi tanulmányaink során találkozhattunk – a magyar őstörténet eseményei kapcsán. Ekkor a terület elnevezése – Magna Hungaria – mint a magyarság őshazája jelenik meg. Jóllehet e kérdésben nincs teljes történettudományi konszenzus, ugyanakkor létezik arról forrás, hogy Julianus barát 13. századi utazásai során – a mongol terjeszkedés szándékairól híreket kémlelve – találkozott itt olyan csoportokkal, akik távolba szakadt rokonaik küldöttét tisztelték benne és nyelvüket tolmács nélkül is megértette

Ma nagyjából ezen a területen a másfél magyarországnyi, 4 milliós, Oroszországhoz tartozó Baskíria (baskír nyelven: Baskortosztán, fővárosa: Ufa) található. Lakosságának relatív többsége orosz (36%), ám utánuk a névadó baskírok következnek (29%): az egykori Szovjetunió területén élő 1,7 milliós közösségük 70%-a lakik itt.

De vajon kik ők és hogyan kerültek e térségbe? Hogyan tudták megőrizni etnikai különállásukat Oroszország közepén, a cári, majd a kommunista szovjet birodalmi nacionalizmus árnyékában?

Esküvő előtt

Baskír asszonyok a házasságkötést megelőző rituálé gyakorlása közben a dél-uráli Ilyachevo faluban

Etnikai sokszínűség Oroszország közepén, Baskíriában és a környező területeken

A Volga–Káma-vidék etnikai térszerkezete az Orosz Föderáció 2010-ben lezajlott népszámlálása alapján. Jól látható, hogy a környéken kialakított 6 föderális egység messze nem rendelkezik etnikailag homogén lakossággal. Sőt, határaikon kívül is élnek a névadók csoportjai

Híres vendégszeretet

A távolról érkező idegent is örömmel fogadják, a legkülönfélébb hússokkal, édes süteményekkel és tejes teával kínálják

Óriási és soknemzetiségű tér

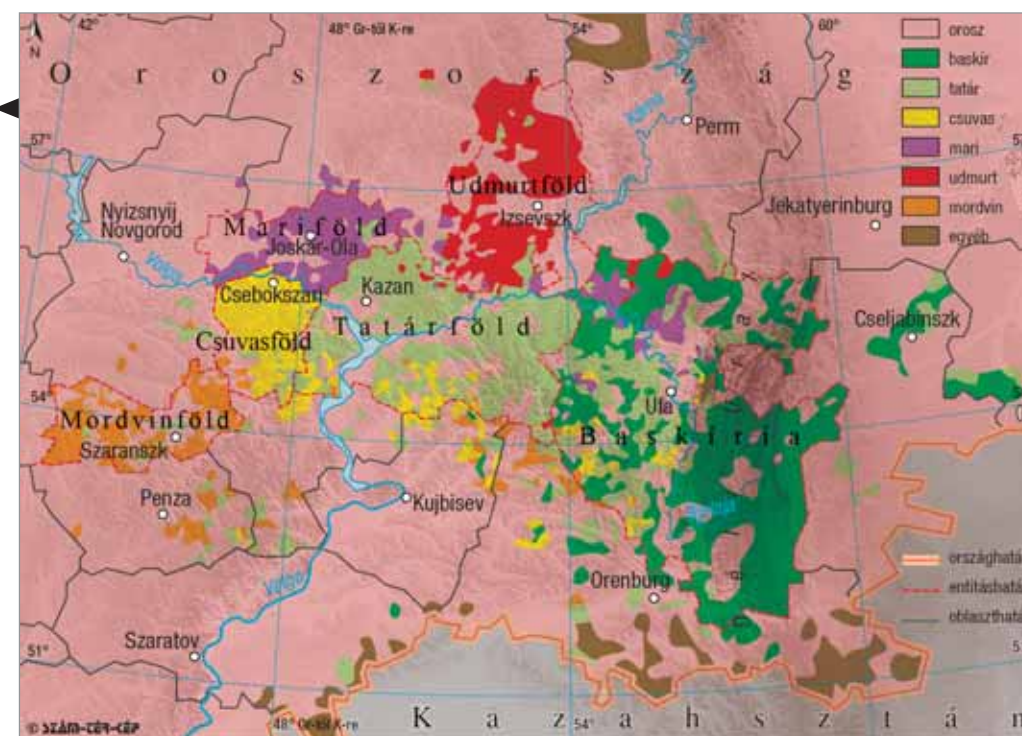
Az Orosz Föderáció legutóbbi, 2010-ben lezajlott népszámlálásának etnikai adatai közel 200 kategóriát tartalmaznak! Vagyis: a 147 milliós lakosság ennyi kategóriába sorolhatta be magát. Ám az óriási számon túl az egyes csoportok meghatározása is igen sokrétű.

Az I. világháborút követően a kelet- és délkelet-európai térségben összeomlottak a sokszínű identitású lakossággal rendelkező birodalmak. A helyükbe lépő államok népe – a 19. században formálódó nemzeti mozgalmak megvalósult céljaként – esélyt kapott az önálló államiságra. Ám nyilvánvaló, hogy az esetek többségében az új országok sem voltak homogén nemzetállamok. Ezzel szemben a szintén változatos etnikumú Orosz Császárság térségében a kommunista uralommal a hatalmas állam – bár jelentős területi veszteségekkel és véres polgár-

háborús időszakokkal – Szovjetunió néven tovább élt. Sőt, korábbi súlyát megtartva, világviszonylatban – geopolitikailag – továbbra is meghatározó ország maradt.

Az 1991-es összeomlásig nagysága, katonai potenciálja, világpolitikában elfoglalt helye távolról nézve eltakarta soknemzetiségű jellegét. Annál is inkább, mert a nemzetállamok szemüvegén keresztül a korábbi, 19. századi történelemszemlélet leginkább az oroszok nemzetállamként tekintett a hatalmas országra. A mindenkor hatalom pedig a változó politikai szándékok fényében kezelte az etnikailag változatos társadalom konfliktusait.

Az Orosz Föderáció legutóbbi, 2010-ben lezajlott népszámlálásának etnikai adatai közel 200 kategóriát tartalmaznak! Vagyis: a 147 milliós lakosság ennyi kategóriába sorolhatta be magát. Ám az óriási számon túl az egyes csoportok meghatározása is igen sokrétű. A számunkra oly fontos nyelvi kategóriákon túl a kulturális környezet, valamint a hatalomhoz fűződő viszony is meghatározó lehetett az öndefiníciónál. Oroszország pedig – mint a Szovjetunió összeomlása után kialakult új államok egyike – nemcsak területileg a leghatalmasabb, de etnikailag is az egyik legsokszínűbb a világon, így a kisebbségek helyzete, modern értelemben vett identitásának keretei továbbra is jelentős konfliktusforrást jelentenek.

Sztyepp és hegyvidék

A baskírok ma szinte teljes egészében az Orosz Föderáció területén élnek. Önelnevezésük a vitatott hátterű „baskort” (башкорт), jelentése (vezér)farkas, ami a néphagyomány szerint a baskírokat mai lakóhelyükre vezette. A baskír szót a magyar (hasonlóképpen, mint a többi európai nyelv is) az oroszról vette át.

Településterületüket, „Bashgurd” formában először egy 8. századi, Bagdadból a Volgai Bolgárországba utazott küldöttséggel tartó krónikás, Ibn Fadlan úti jelentése említi. A terület neve később több arab geográfus írásában is felbukkan. Ezekben találunk utalásokat arra is, hogy az altáji nyelvcsaládhoz tartozó nyelvet beszélő baskírok már a 9. században a mai Baskíria területén és a környező térségekben éltek. Az első türk nyelvű, őket

A sztyeppről keletre

A fővárostól, Ufától délkeletre a Déli-Urál szelíd vonulatai sorakoznak. A hegyi kaszálók, legelők és erdőségek Európa és Ázsia határzónájában húzódnak

A baskírok településterülete két, természetföldrajzilag eltérő térséget ölel fel. E kettősség már a kezdetektől meghatározta életmódjukat, gazdasági tevékenységüket, valamint politikai és kulturális kapcsolataikat, esetenként pedig etnikai különbözőségüket is.

említő forrás Mahmud al Kasghari majd' ezer évvel ezelőtti, „A török nyelvek gyűjteménye” című műve.

A baskírok településterülete két, természetföldrajzilag eltérő térséget ölel fel. E kettősség már a kezdetektől meghatározta életmódjukat, gazdasági tevékenységüket, valamint politikai és kulturális kapcsolataikat, esetenként pedig etnikai különbözőségüket is. Az erdős sztyepp borította nyugati rész a Kelet-európai-síkvidékhez tartozó, folyók által szabdaltságot, amely leginkább a szántóföldi földművelésre, illetve a mocsaras réteken állattenyésztésre alkalmas, a keleti fele pedig az Urál déli, néhol 1000–1500 m magasságot elérő részére, a Déli-Urál sűrű erdőségeinek területére terjed ki.

EREDETELMÉLETEK

A baskír régmúltról ma háromféle tudományos elmélet fut párhuzamosan.

A **finnugor eredet** mellett érvelők leginkább a 13. században formálódó Mongol Birodalomban járt utazók, Johannes de Plano Carpini, Willelmus Rubruk, illetve Julianus barát itteni leírásait veszik alapul. Így, amennyiben Magna Hungaria azonos (de legalábbis átfed) a baskírok mai településterületeivel, akkor csak a későbbi mongol hódítás után jutottak nyelvcserevel mai türk nyelvűkhöz.

A **türk származás** alapja a csoport mai altáji nyelvcsaládba tartozó nyelve, ugyanis a lovas-nomádokat a korábbi századok során is türk nyelvű birodalmak fogták össze az eurázsiai sztyeppén (pl. Türk Birodalom). Ráadásul a 11. századtól források sokasága tudósít a baskírok türk nyelvűségéről.

Viszonylag friss, a 20. század második felében keletkezett elmélet szól az **iráni eredetről**. Eszerint a Kaszpi-tó és az Urál déli térségeiben iráni nyelvet beszélő csoportokból alakult ki a baskír törzsszövetség, amely később nyelvcserevel került mai nyelve birtokába és a népvándorlás forgatagában mai lakóhelyére.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
SZÖLLŐSI MÁTYÁS

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Baskír középkor

A 7–8. században a Volgai Bolgárország uralta a lakóhelyük nyugati vidékét, és bár ennek alapja egy türk nyelvű törzsszövetség volt, a közvetlen szomszédságban finnugor népek éltek. A baskírok ebben az időben e nyugati állammal is kapcsolatban álltak, ugyanakkor a keleti, ázsiai világ felé a gazdasági és kulturális közvetítőnép szerepét is betöltötték.

A 10. században megjelent a térségben az iszlám, és lassan, de biztosan először az elit, majd később a köznép is muszlimmá vált – nem függetlenül az Arany Horda muszlimmá válásától. Az iszlám – a keleti szláv ortodoxiával szemben – határozott kulturális törésvonalat húzott, és ez a nyelvi különbséggel együtt sajátos identitást alapozott meg.

A Mongol Birodalom az 1220-as években érte el a baskírok földjét, amit csak többéves háborúskodással tudtak elfoglalni. A Dzsingisz kán halála után keletkezett „Mongolok titkos története” a legerősebben ellenálló népek között említi őket. A nagy kán halála után legidősebb fia, Dzsocsi próbálta itt hatalmát megerősíteni és meghódítani a neki örökül hagyott nagy eurázsiai sztyeppvidék nyugati részén lévő államokat. 1240-ben elfoglalták a Kijevi Rusz központi városának számító Kijevet is. A Dzsingisz kán unokája, Batu kán által vezetett hódító hadjáratok nyomán a Volga–Káma-vidék több évszázadra az Arany Horda része lett, ugyanakkor idővel a baskírok területi autonóm jogokat szereztek.

A Mongol Birodalom az 1220-as években érte el a baskírok földjét, amit csak többéves háborúskodással tudtak elfoglalni. A Dzsingisz kán halála után keletkezett „Mongolok titkos története” a legerősebben ellenálló népek között említi őket.

Idősek – egyedül

A dél-uráli baskír települések többsége előregedett, kicsiny falu. A fiatalok elvándorlása, városba áramlása miatt néhány száz fős lakosságuk többsége az igen idős korosztályba tartozik – akár 80-90 évesnél is korosabb. Az itt élők magukról és otthonukról is önállóan gondoskodnak. A házak-háztartások egyszerűek, a tárgyi világban több évtizeddel ezelőtt megállt az idő

Oroszország vonzásában...

A közvélekedéssel ellentétben a soknemzetiségű Oroszország története nem feltétlenül a 16. század közepén, az Arany Horda egyik utódállama, a Kazanyi Kánság elfoglalásával kezdődött. Az ország már korábban is több, teljesen eltérő nyelvű csoport otthona volt. Az első, többségében keleti szlávok által lakott államban, a Kijevi Ruszban is jelentős finnugor népesség élt, a keleti perifériák pedig gyors mozgású, lovas-nomád, türk nyelvű közösségek otthonai voltak.

A központi szláv térségek északi peremvidékein élő finnugorok halászó–vadászó életmódja tette lehetővé pl. a cobolyprémadó bevezetését, ami a Novgorodi Részfejedelemség gazdaságának alapját adta. De már a Rusz, majd később a felbomlásával keletkezett kisebb fejedelemségek bekebelezésével a Moszkvai Nagyfejedelemség is folyamatosan területszerzésre-növekedésre törekedett. Végül a Szibériai, az Asztraháni és a Kazanyi Kánság meghódításával lépett a Mongol Birodalom örökébe. Ez utóbbi kánság 16. századi bekebelezésével Oroszország közvetlen kapcsolatba került a baskírokkal, hiszen azok addig a térségbeli kánságok alattvalói voltak.

ÉRTIK EGYMÁST...

A baskír nyelv az altáji nyelvcsalád türk nyelveinek csoportjába tartozik, ezen belül is a köztörök ág oguz alcsoportjába. Legközelebb a tatár nyelv áll hozzá, de ahogy pl. a szláv vagy újlatin nyelvek esetében is magas fokú a kölcsönös érthetőség a szintén oguz kategóriába sorolt kazak, nogai, kirgiz, karacsj-balkár stb. nyelveknél is hasonló a helyzet.

A lakótelep peremén

Az állattartás nemcsak a falvakban, hanem a kisebb városokban is teljesen megszokott – része a községi látványnak. Itt épp kecskefejtés zajlik a panelházak körüli legelőterületen, Kelet-Baskíriában

Libavágás után

Egy ünnepi ebéd előkészítése közben. Baskíriában a tél meglehetősen zord, így az őszi időszak nagy része befőzéssel, a nehéz időszakokra való felkészüléssel telik

Lovas-nomád életmódot csupán egy részük folytatott: főként a déli, illetve keleti erdős- és füves sztyepp területén. Az Urálban a vadászat, a halászat, a méhészkedés, valamint kisebb mértékben a földművelés volt a fő megélhetésük. Bár külön állami kereteik nem voltak, de kláni és törzsi szerveződésük jól jelzi korabeli strukturált társadalmukat.

Földrajzi helyzetük, határterületi elhelyezkedésük miatt Moszkva mint központi hatalom itt csak igen nehezen tudta érdekeit érvényesíteni, rendszeres adófizetésre is csak a 17. század második felében sikerült őket kötelezni. A felkelésekkel tarkított, instabil helyzetben a baskír elitnek sikerült megőrizni társadalmi pozícióját, és főként a nyugati részekre ugyanis egyre több nem baskír (tatár, csuvas, cseremis, illetve orosz) települt be, és fokozatosan rendkívül színes etnikai kép alakult ki, így a baskírok kisebbségbe kerültek.

Az orosz hódító elvek szerint az elfoglalt területeken a helyi elitet itt is megerősítették, katonai potenciáljukat pedig orosz szolgálatba állították – ez itt főleg határőrizeti szolgálatot jelentett. Ám a baskírok többször is felláztak, az 1773-as Pugacsov-lázadásban is számos baskír vett részt, és a térséget valójában csak a 19. század elején sikerült maradéktalanul az Orosz Birodalomba integrálni. Ez az elhúzódozó folyamat is segítette megőrizni etnikai, nyelvi különállásukat.

Az orosz hódító elvek szerint az elfoglalt területeken a helyi elitet itt is megerősítették, katonai potenciáljukat pedig orosz szolgálatba állították – ez itt főleg határőrizeti szolgálatot jelentett. Ám a baskírok többször is felláztak...

Ősi rítusok

Az idős asszony fémet forral a „Кот койоу” nevű szertartáshoz. Ennek lényege a lélek védelme – a rituálé alanya egy fiatal férfi, aki azért kérte e beavatkozást, hogy megvédje félelmeitől és a szerencsétlenségtől

100 éve: „meggyökerezés”

Az orosz hódítás és a peremvidékek birodalomba integrálása – különösen a hatalmas szibériai és távol-keleti területek megszerzése után – az orosz társadalomban birodalmi szemlélet kialakulásához vezetett. Az óriási kiterjedésű állam működése nemcsak a közigazgatás, hanem a kommunikáció egységesítését is követelte. Ennek legfőbb eszköze a ruszifikációs politika volt: olyan intézkedések sorozata, amelyekkel az orosz nyelv válik az elsődlegessé. Ezen keresztül az orosz kultúra lesz meghatározó a nem orosz gyökerű lakosság körében is. Az alapfokú iskolákban kötelező volt az orosz nyelv, a kisebbségi nyelvek sajtótermékeit pedig betiltották. Ekkoriban egyébként a baskírok – saját írásbeliségük nem lévén – írott nyelvként a tatárt használták.

A kommunista hatalom azonban alapjaiban igyekezett megváltoztatni mindent, ami a korábbi rendszerre utalt. Az 1920-as években pedig hatékonyabbnak tűnt, ha az új ideológiát mindenhol

Élő múlt

Régi idők imái és rítusai elevenednek meg a dél-uráli Utyaganovo falu egyik házában

Szellemekkel érintkezve

Közös elmélyedés a lélekővő szertartás végén. A baskírok hite – ahogy történelmi szerepük és helyzetük is – összetett, és a világvallásokat tekintve, valamint azokon kívül is jó néhány rítust, hagyományt őrzött meg az ősi időkől

A „meggyökerezés” politikája a 20-as években lehetővé tette, hogy a baskírok megéljék a nemzeti együvé tartozást. Az orosz nyelv mellett a kezdetben módosított arab írásjegyekkel, majd latin ábécével írt baskír nyelv is hivatalossá vált.

saját nyelven és saját intézményrendszeren keresztül hirdetik. A „meggyökerezés” módszere az egész ország területén hasonlóan zajlott. A helyi nyelv támogatásával (adott esetben kialakításával), valamint az autonómia keretei között a saját intézmények megeremtésével stabilizálni tudták a távoli térségek nyugalalmát is.

A baskírok már a cári birodalomban is jellegzetes „mi-tudattal” rendelkeztek, s nem csoda, hogy 1917-ben – néhány héttel a kommunista hatalomátvétel után – már létre is hozták Baskurdisztánt. Ezzel az összeomlófélben lévő orosz birodalomban létrejött az első, nemzeti területi alapon működő egység. 1919-ben a megerősödött szovjethatalom elismerte ezt az autonómiát, s megalakult a Baskír Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság. Ennek területe 1922-ben még kibővült más, baskírok által is lakott, de vegyes etnikai összetételű területtel, és többnyire ez jelenti a mai Baskíria határait is.

A „meggyökerezés” politikája a 20-as években lehetővé tette, hogy a baskírok megéljék a nemzeti együvé tartozást. Az orosz nyelv mellett a kezdetben módosított arab írásjegyekkel, majd latin ábécével írt baskír nyelv is hivatalossá vált. Kibontakozott a baskírok írásbelisége, ekkor adtak ki először baskír nyelvű sajtótermékeket, és az alap- és középfokú oktatási intézmények között is egyre több lett a baskír nyelvű. A központi hatalom a helyi irányítás magasabb szintjén, valamint a községi tanácsokban is jelentősen növelte a helyi baskírok számarányát.

A baskír identitás másik elemét, a muszlim vallást ugyanakkor igyekeztek minden eszközzel háttérbe szorítani, sőt ellehetetleníteni. A valóságellenes intézkedések nemcsak a mecsetek működését tiltották, de megszüntették a vallási folyóiratokat és könyvkiadást is.

Sztálintól a szovjet embereszményig

Az 1930-as évek, Sztálin megerősödése alapvető etnopolitikai változást hozott, ami szigorúan meghatározta a baskírok hatalomhoz való viszonyát. Az itteni ásványkincsek kiaknázása megsokszorozta az ipari munkásság arányát, ami a döntően mezőgazdaságban dolgozó baskírokat (és általában a környék nem orosz népességét) kezdte a társadalom perifériájára szorítani. A kulákellenes intézkedések, deportálások, illetve a politikai tisztogatások is főleg őket érintették. Bár a veszteségeket a muszlim baskírok magasabb természetes szaporodása ellensúlyozni tudta, de lélekszámárányuk az autonóm területükön lecsökkent.

Délszaki környezet

egy panelszobában, Bajmak város közelében, egy pusztában álló panelházban. Az Urál szegélyén, de már túl a hegyvonulatokon, közel a kazah határvidékhez – nagyon-nagyon messze a földgolyó déli féltekéjétől...

Kuzhabai bácsi

Az idős, öngondoskodó veterán Tashimerovo faluban, az Urál keleti peremén fekvő, tavakkal tagolt, füves mezőségen él

A II. világháború alatt felértékelődött a terület: jelentős szénhidrogénkészleteire és egyéb, hadászati jelentőségű ásványkincseire nagy szükség volt, ráadásul a frontvonalból idetelepített gyárak, termelőegységek miatt fontos hátszágággá is vált. Sztálin halála után a nemzetpolitika a

Volga–Káma mentén viszonylag nyugodt életet biztosított Baskíria lakóinak. Az 1950-es évektől a baskír nyelv már az élet minden területén elterjedt, és az oktatási intézmények minden szintjén lehetett (az 1940-től már cirill ábécével írott) baskír nyelven tanulni.

A hatalomhoz lojális szovjet embereszmény kialakítása lényegében az egész korabeli Szovjetunióban a helyi kisebbségek között itt sikerült a legsikeresebben.

A II. világháború alatt felértékelődött a terület: jelentős szénhidrogénkészleteire és egyéb, hadászati jelentőségű ásványkincseire nagy szükség volt, ráadásul a frontvonalból idetelepített gyárak, termelőegységek miatt fontos hátszágággá is vált.

Sebezhető nyelv, épp csak jelen lévő iszlám

A kelet- és délkelet-európai rendszerváltás idején, 1990-ben Baskír Szocialista Szovjet Köztársaság volt a térség neve, majd két évvel később Baskortosztáni Köztársaság néven tárgyalták újra az Orosz Föderációval való kapcsolatot. A baskírok önálló politikai mozgásterét új alapokra került, és ha nem is hasonlítható az észak-atlanti fogalmak szerinti autonóm státuszhoz, a geopolitikai realitásokat figyelembe véve a köztársaságon belül meghatározhatják életük alakulását.

A türk, szláv és finnugor népek határzónájában, a sámánista ősvallás, az ortodoxia és az iszlám találkozási övezetében a kb. 1,3 millió beszélővel rendelkező baskír nyelv 1993-tól

Szyeppi ősz

Fiatal muszlim pár, közvetlenül az esküvői szertartás után a tagolt, sztyeppborította Nyugat-Baskíria dombvidékének egyik völgyi falujában, Kabakushban

Mecset a dombtetőn

A ritka, dél-uráli településhálózat távoli, kicsi falvainak szerény infrastruktúrája közepette egyes helyeken még a mecsetet is csak gyalog lehet elérni

Muszlim esüvőn

A baskír vallásosság rendkívül sokat gyengült a 20. században, és bár lassacskán erősödik, az iszlám jelenléte meg sem közelíti a korábbi évszázadokban betöltött szerepét

Bár a baskír nyelvű sajtótermékek száma az orosz, az angol és a tatár után a negyedik helyet foglalja el az Orosz Föderációban, a baskír bekerült a világ veszélyeztetett nyelveit felsoroló UNESCO Atlaszba.

BOTTLIK ZSOLT
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
DOCENSE. KUTATÁSI
TERÜLETE AZ ETNIKAI
FÖLDRAJZ

SZÖLLÖSI MÁTYÁS
ÍRÓ, DOKUMENTARISTA
FOTÓS

számít hivatalosnak, a kétnyelvű tájékoztató táblák (állami intézmények nevei, utcatáblák stb.) kihe-lyezése pedig a köztársasági nyelvtörvény 1999-es elfogadásával kezdődött. Az iskolákban a baskír nyelvet a nem baskíroknak 2006-tól kell tanulniuk, ugyanakkor az utóbbi években a nyelv el-sajátításának írásbeli bizonyításával csak néhány állampolgár élt.

Bár a baskír nyelvű sajtótermékek száma az orosz, az angol és a tatár után a negyedik helyet foglalja el az Orosz Föderációban, a baskír bekerült a világ veszélyeztetett nyelveit felsoroló UNESCO Atlaszba. A „sebezhető” státusz vélhetően annak szól, hogy a nyelvet csupán a mindennapi élet szűkebb területein (pl. otthon) beszélik.

Jóllehet a baskír identitásnak része a muszlim vallás is, de a szovjet rendszer több évtizedes ateizmusa nem maradt eredménytelen. A baskír lakosság túlnyomó része ma nem kötődik az iszlámhoz, ám ennek ellenére az oroszországi muszlimok szellemi központjaként számon tartott szervezet központja Ufában működik.

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: FEKETE ISTVÁN

MAGASAN SZÁRNYALNAK AZ ALBÁN SASOK

Mi köti össze Pristinát, Athént, Bischofszellt, Coneglianót, Zürichet, Scandianót és Rodoszt? Albánia. Olyan albán válogatott labdarúgók szülőhelyeiről van szó, akik nemzeti büszkeségtől vezérelve a vörös-fekete sasos címeres mezt választották. Kevés annyira „multikulti” csapat van, mint az albán, amely tempósan közelít az európai elit felé – ezt a magyar csapat is a saját bőrén tapasztalhatta meg nem is olyan régen...

A mikor október elején Armando Broja a felpálya közepén átvette a labdát és nagy rőssel megindult a magyar kapu felé az ürességtől kongó Puskás Arénában, sokak fejében felvillanhatott a szeptember végi első meccs 87. perce, amikor az angol Southampton csatára egy jól irányzott lövéssel eldöntötte az albániai találkozót, lehűtve ezzel a katarai világbajnoki szereplésről álmódzó magyar szurkolók reményeit. Broja Budapesten is betalált: 1–0 lett a Sasoknak, ami azt jelentette, hogy a selejtezőcsoportban egyetlen árva pontot sem sikerült begyűjteni a megszerezhető hatból az éveken át lesajnált albán válogatottól.

Magyar vándormadarak

Pedig az albán bajnokság finoman szólva sem tartozik Európa élvonalához. A nemzeti ligák erősségéről árulkodó UEFA-rangsor szerint a 43. az 55 bajnokság közül (a magyar 28. ezen a listán). Sokat elmond a balkáni ország klubcsapatairól, hogy a nem túl acélos északír, litván vagy épp luxemburgi bajnokság is erősebb az albánnál! A válogatott gerincét így elsősorban a külföldi topligák játékosai alkotják – a legtöbben az olasz bajnokságban lépnek pályára.

De vajon milyen körülmények között edzenek és játszanak maguk az albán csapatok?

Főhadiszállás

A csapat egykori bajnokáról, 11-szeres válogatott labdarúgójáról, Skënder Haliliről elnevezett komplexum a KF Tirana edzőközpontja. Itt edzenek az utánpótláscsapatok és a felnőttek, sőt időnként edzőmeccsek helyszíne is

Generációk

Az albán utánpótláscsapatok nem igazán tudják megközelíteni a válogatott sikereit. A 21 éven aluliak például mindössze egyszer, 1984-ben jutottak ki az Eb-re

Első állomásunk a főváros, Tirana, azon belül is a KF Tirana legendás alakjáról, Skënder Haliliről elnevezett labdarúgó-akadémia. A felnőtt csapat a szépen felújított, közeli Selman Stërmasi Stadionban, olykor az ultramodern Air Albania Stadionban játssza hazai mérkőzéseit.

A kisebbek éppen egy hangárszerű létesítményben nyújtanak, a nagypályán pedig az U21-es csapat edz – a kissé ütött-kopott komplexumnak a hirtelen leszakadó ég még komorabb hangulatot kölcsönöz. A fényképezőgép láttán többen is pózba vágják magukat az edzés kellős közepén – a külföldi újságíró fehér hollónak számít errefelé.

A magyarokhoz azonban már hozzászokhattak a csapatnál. A klub első külföldi edzője ugyanis Samo Singer volt, aki Singer Sándor néven látta meg a napvilágot, 2000-ben pedig egy fél szezonon keresztül a Temesvári Miklós–Dzurják József-páros ült a tiranai csapat kispadján. De nemcsak magyar edzők, játékosok is próbáltak szerencsét a klubnál: Kenesei Zoltán például három idényt húzott le az albán bajnokságban, sőt volt idő, amikor egyszerre négy magyar légiós is erősítette a kék-fehéreket!

A magyarokhoz azonban már hozzászokhattak a csapatnál. A klub első külföldi edzője ugyanis Samo Singer volt, aki Singer Sándor néven látta meg a napvilágot...

Diktatúrák árnyékában

A centenáriumi nemrégiben ünneplő KF Tirana az egyik legpatinásabb albán klub. A harmincas években sorra nyerték a bajnoki címeket. A bajnokságot az olasz megszállás és a nyomában létrejövő perszonalunió ellenére sem szüntették be, sőt miután 1941-ben Jugoszlávia szétesett és Albániához csatolták Koszovót és a többi albán többségű területet, a koszovói csapatok is az albán ligában indultak.

A tengelyhatalmak veresége a tisztavirág-életű Nagy-Albánia végét jelentette. A kommunista hatalomátvétel a csapat életében is fordulópontot jelentett: a Politbüro felszólította a klubot, hogy a főváros felszabadításának emléke előtt tisztelegve vegye fel a „17 Nëntori” (november 17.) nevet. Később, az Enver Hoxha diktátor vezette kommunista rendszer ott tett keresztbe a klubnak, ahol csak tudott: a rezsím kegyeltje a két másik fővárosi csapat, a Védelmi Minisztérium által irányított Partizani és a „belügyes” Dinamo volt, míg a 17 Nëntorira tíz szűk esztendő köszöntött. Persze nemcsak a kék-fehérek sínylettek meg a paranoiás, mindenhol

Az Enver Hoxha diktátor vezette kommunista rendszer ott tett keresztbe a klubnak, ahol csak tudott: a rezsím kegyeltje a két másik fővárosi csapat, a Védelmi Minisztérium által irányított Partizani és a „belügyes” Dinamo volt...

A Bunk'Art 2 Tirana belvárosában

Az óvóhelyből lett múzeum a kommunizmus áldozatainak állít emléket, s a Hoxha-rezsím rémtetteit mutatja be. Becslések szerint Albánia-szerte 700 ezer betonbunker épült, azt üzenve a lakosság számára, hogy az ellenséges erők bármikor lecsaphatnak az országra

Krujë látképe

A Fellegvár az albánok egyik nemzeti szimbóluma. Az oszmánok a 15. században elfoglalták a várost, amelyet Szkander bég 1443-ban visszafoglalt, majd három ostromot is visszavert

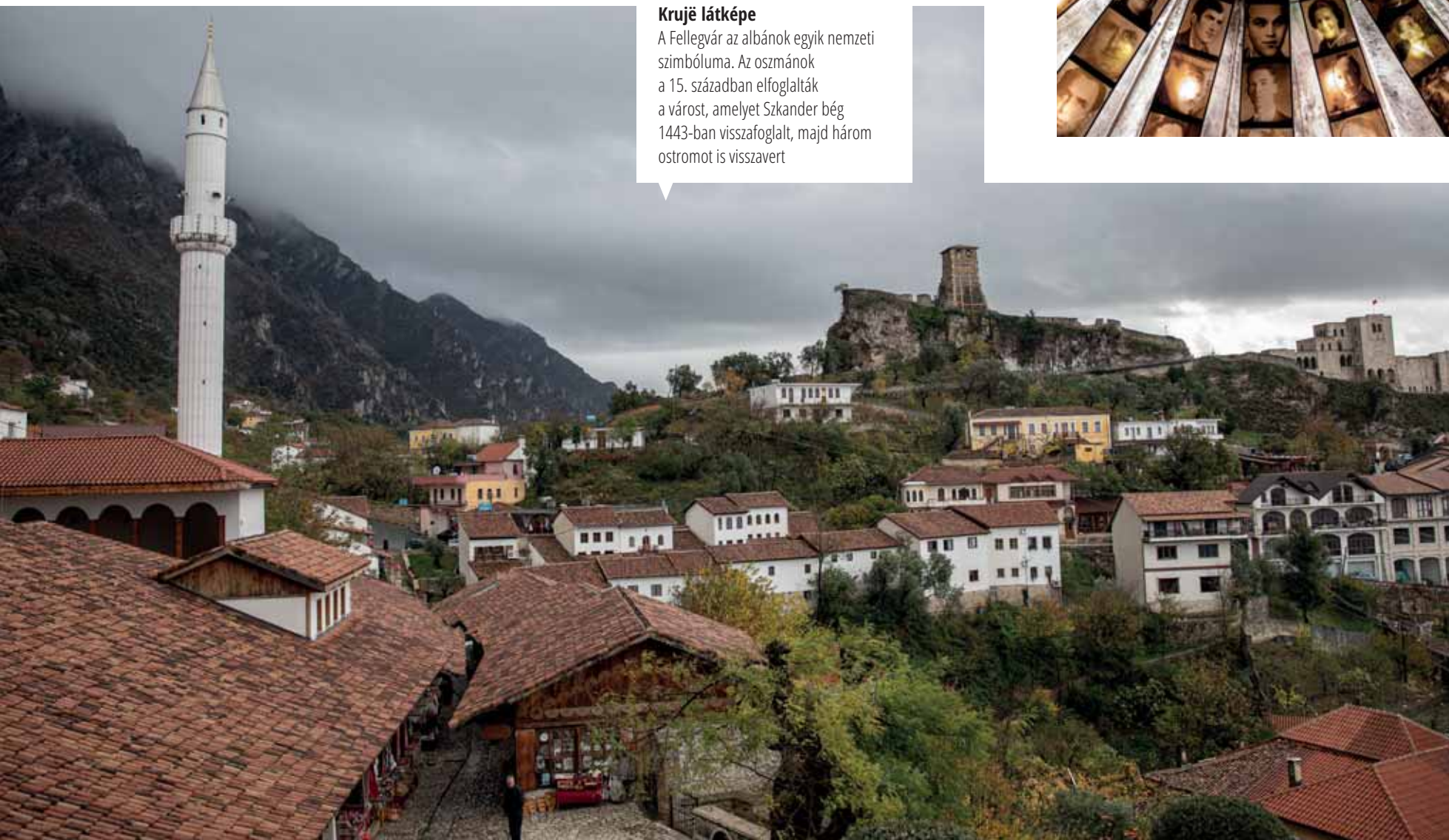
Csúcson?

Az albán labdarúgás ontja magából a tehetségeket, igaz, a legjobbak jó ideje külföldön játszanak, a legtöbben Olaszországban. De pl. Myrto Uzuni személyében a Ferencváros is delegál futballistát az albán válogatottba

A nyolcvanas évek aztán ismét a KF Tiranáról szóltak, a kilencvenes években és a 2000-es évek derekán pedig kétszer is triplázott a csapat.

imperialista ármányt vizionáló Hoxha uralmát: a sportirányítás többször is visszalépésre kötelezte az európai kupákban induló albán csapatokat, s volt olyan időszak is, amikor teljesen megtiltotta a szereplésüket.

A nyolcvanas évek aztán ismét a KF Tiranáról szóltak, a kilencvenes években és a 2000-es évek derekán pedig kétszer is triplázott a csapat. A KF Tirana messze a legeredményesebb klub Albániában: 25-ször lett hazája bajnoka, 16 ízben nyerte meg a kupát, és 11-szer az albán szuperkupát is elhódította! Az európai porondon azonban eddig nem termelt számukra sok babér...

Tirana főtere

A Szkander bég tér bőven tartogat látnivalókat: itt található a névadó lovas szobra, az Ethem bég-mecset, az óratorony, az opera, valamint az Albán Nemzeti Történelmi Múzeum

A Sasok Földje

Ezt jelenti a Shqipëria, a saját országelnevezés. A vörös szín a bátorságot, az erőt, a vitézséget és a vérontást szimbolizálja, míg a kétfejű, fekete sas a szuverén Albániát jelképezi

Svájci albánok, albán svájciak

Amikor az albán válogatott vb-selejtező szereplése kerül szóba, elkomorodik a tiranaiak utánpótlásedzőjének arca. Bár Albániának még az utolsó előtti fordulóban is megvolt az esélye, hogy kijussanak a katari világbajnokságra, az angolok túl nagy falatnak bizonyultak a Wembley-ben, így a Sasok végül ugyanúgy a tévén keresztül nézhetik majd a meccseket, mint a magyar válogatott.

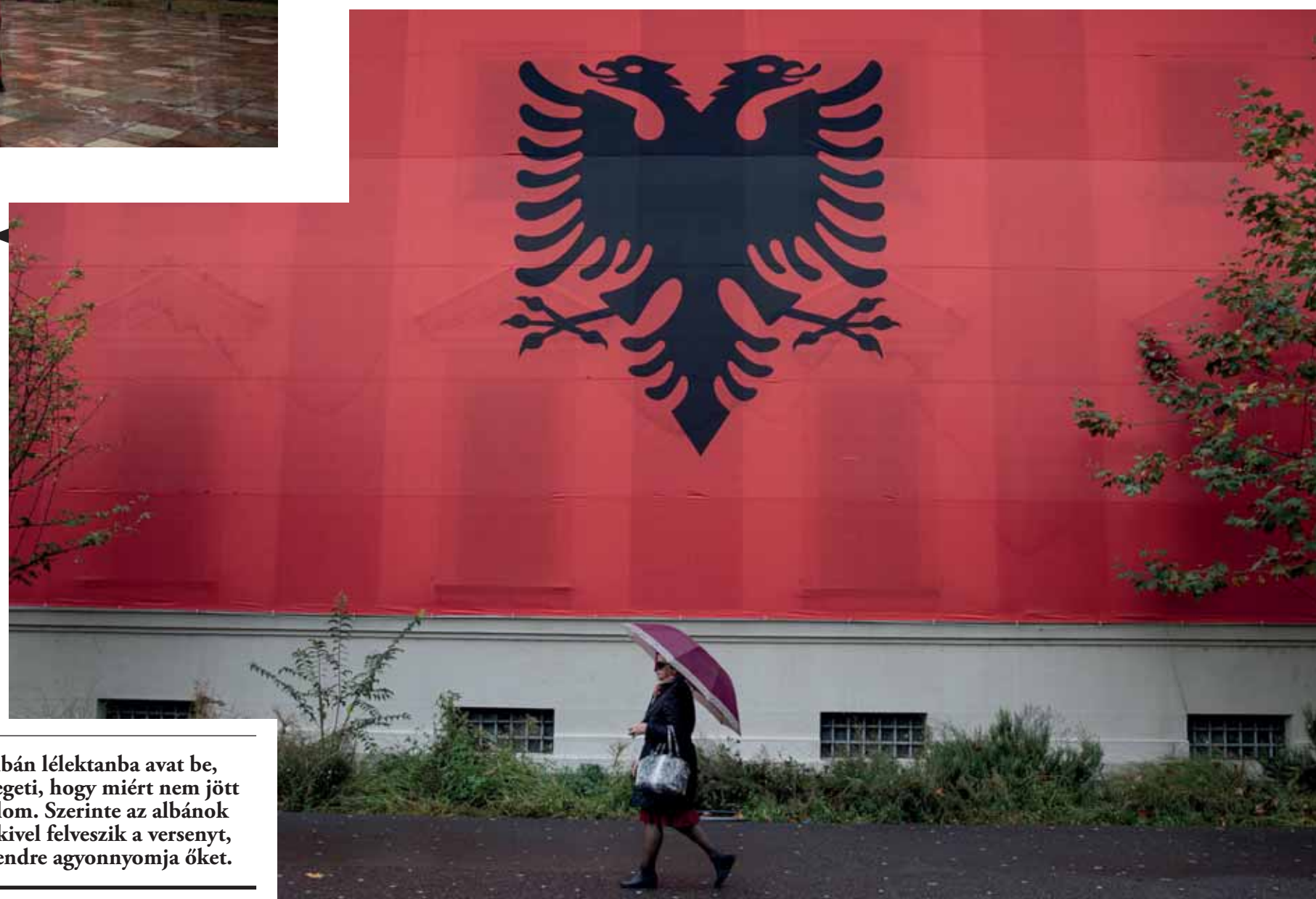
A tréner az albán lélektanba avat be, amikor azt fejtegeti, hogy miért nem jött össze a nagy álom. Szerinte az albánok fizikálisan bárkivel felveszik a versenyt, de a nagy tét rendre agyonnyomja őket: mert bár a játékosok mind kiváló klubcsapatokból érkeznek, amikor a válogatott szerelését öltik magukra, azonnal „kiscsapat”-mentalitás lesz úrrá rajtuk.

Bár a vébére-jutás eddig nem jött össze, a 2016-os franciaországi Európa-bajnokságra az albán válogatott a selejtező-csoportból a portugálok mögött, az örök rivális Szerbiát megelőzve jutott ki. Utóbbi hatalmas elégtételt jelentett, hiszen a szerbek elleni mérkőzésekre mindig is igaz volt az orwelli bonmot, miszerint: „A labdarúgás háború, csak fegyverek nélkül”. 2014-ben például a 42. percben félbe kellett szakítani a szerb–albán mérkőzést, miután egy Nagy-Albániát ábrázoló

Az Eb-k történetében Franciaországban fordult elő először, hogy egy testvérpár egyazon meccsen két különböző nemzetet képviseljen: Granit a svájci, míg bátyja, Taulant Xhaka az albán válogatottban lépett pályára.

zászlót szállító drón jelent meg a pálya felett – a nyilvánvaló provokáció komoly diplomáciai csörtét okozott a két ország között.

A francia Eb-n a várakozások felett teljesített Albánia: legyőzték Romániát, Svájc pedig csak nagy nehezen, 1–0-ra tudta legyűrni a sokáig emberhátrányban futballozó Sasokat. Azon a mérkőzésen egyébiránt kilenc(!) olyan albán labdarúgó lépett pályára, aki vagy Svájcban született, vagy ott nőtt fel, és először fordult elő az Eb-k történetében, hogy egy testvérpár egyazon meccsen két különböző nemzetet képviseljen: Granit a svájci, míg bátyja, Taulant Xhaka az albán válogatottban lépett pályára.

A tréner az albán lélektanba avat be, amikor azt fejtegeti, hogy miért nem jött össze a nagy álom. Szerinte az albánok fizikálisan bárkivel felveszik a versenyt, de a nagy tét rendre agyonnyomja őket.

Nagy-Albánia visszainteget?

A közel 3 milliós Albánia népességének majd' harmada hagyta el hazáját az utóbbi 3 évtizedben, ezzel az albán alkotja az egyik legnagyobb diaszpórát Európában. Másrésztől persze mindig is éltek albánok a környező balkáni térségekben. De azért az sokat mondó, hogy ma a 8 milliós nép nagy része Albánián kívül keresi a boldogulását, Olaszországban 700 ezerre teszik a számukat, Koszovóban pedig legalább 1,6 millióan vallják magukat albánnak.

A nyugatra vándorlást jórészt gazdasági okok magyarázzák. Bár a tiranai kormány több strukturális reformot is végrehajtott az elmúlt időszakban, Albánia továbbra is Európa egyik legszegényebb országa, az 1 főre eső GDP-ben alig előzik meg Moldovát, vagy Koszovót – és a munkanélküliség is magas. Az uniós tagság nagy álom, de az igazságszolgáltatás és a közigazgatás reformja, valamint a korrupció és a szervezett bűnözés elleni küzdelem felpörgetése nélkül ez még sokáig elérhetetlen.

A kommunizmus évtizedei alatt a külvilágtól hermetikusan elzárt országot viszont ma már többen keresik fel évente, mint Szlovéniát vagy éppen Máltát. (Leginkább persze azért mert a többség a „testvéri” Koszo-

A nyugatra vándorlást jórészt gazdasági okok magyarázzák. Bár a tiranai kormány több strukturális reformot is végrehajtott az elmúlt időszakban, Albánia továbbra is Európa egyik legszegényebb országa...

Égi áldás

A Dinamo Tirana–Kastrioti Krujë-meccsen a játékosoknak az elemekkel is meggyűlt a bajuk. A meccset az Észak-Macedóniából szerződötetett Agim Ibraimi góljával a hazaiak nyerték 1–0-ra

Szerény aréna

A Kastrioti Krujë csapata egy ideje Kamëzben játssza hazai meccseit. Az albániai stadionok egy részét már renoválták, de jó pár létesítmény még komoly minőségi problémákkal küzd

A kommunizmus évtizedei alatt a külvilágtól hermetikusan elzárt országot viszont ma már többen keresik fel évente, mint Szlovéniát vagy éppen Máltát.

vóból érkezik rokonlátogatásra, vagy épp tengerparti üdülésre...) De megindult a nemzetközi turizmus is, egyre népszerűbb a nyüzsgő és színes Tirana vagy a fővárostól alig 20 kilométerre fekvő Krujë, ahol az oszmánverő nemzeti hős, Szkander bég egykori hadiszállása magasodik. Egyre többen látogatnak el az UNESCO világörökségi listáján szereplő Beratba vagy a 15 nemzeti park egyikébe.

Nyáron egyértelműen a tengerparti Durrës, valamint az „albán Riviéra” gyöngyszeme, Ksamil a sláger.

Mi viszont e borús napon Elbasanba megyünk, ahol a Dinamo Tirana fogadja a Kastrioti Krujë csapatát. Az özőnvízszerű eső és a nemzeti ünnepre való készülődés sokakat távol tart a meccstől: a válogatott mérkőzéseknek is otthont adó stadionban jó, ha ötvenen vannak. A dinamós ultrák a szakadó eső ellenére végigskandálják a meccset, amelyet a kék-fehér csapat 1–0-ra nyer meg. A maroknyi hazai szurkoló egy ponton Koszovót élteni, s a távoli horizonton ismét felsejlik Nagy-Albánia képe. A két ország egyesítéséről szóló rigmusok ezúttal visszhangtalanul maradnak, a messze szálló éneket csak a stadiont körülölelő szomorkás panelek dzsungele veri vissza.

FEKETE ISTVÁN
FOTÓRIPORTER,
SZERKESZTŐ. ÉRDEKLŐDÉSI
TERÜLETE A SPORT ÉS
A TÁRSADALOM KAPCSOLATA

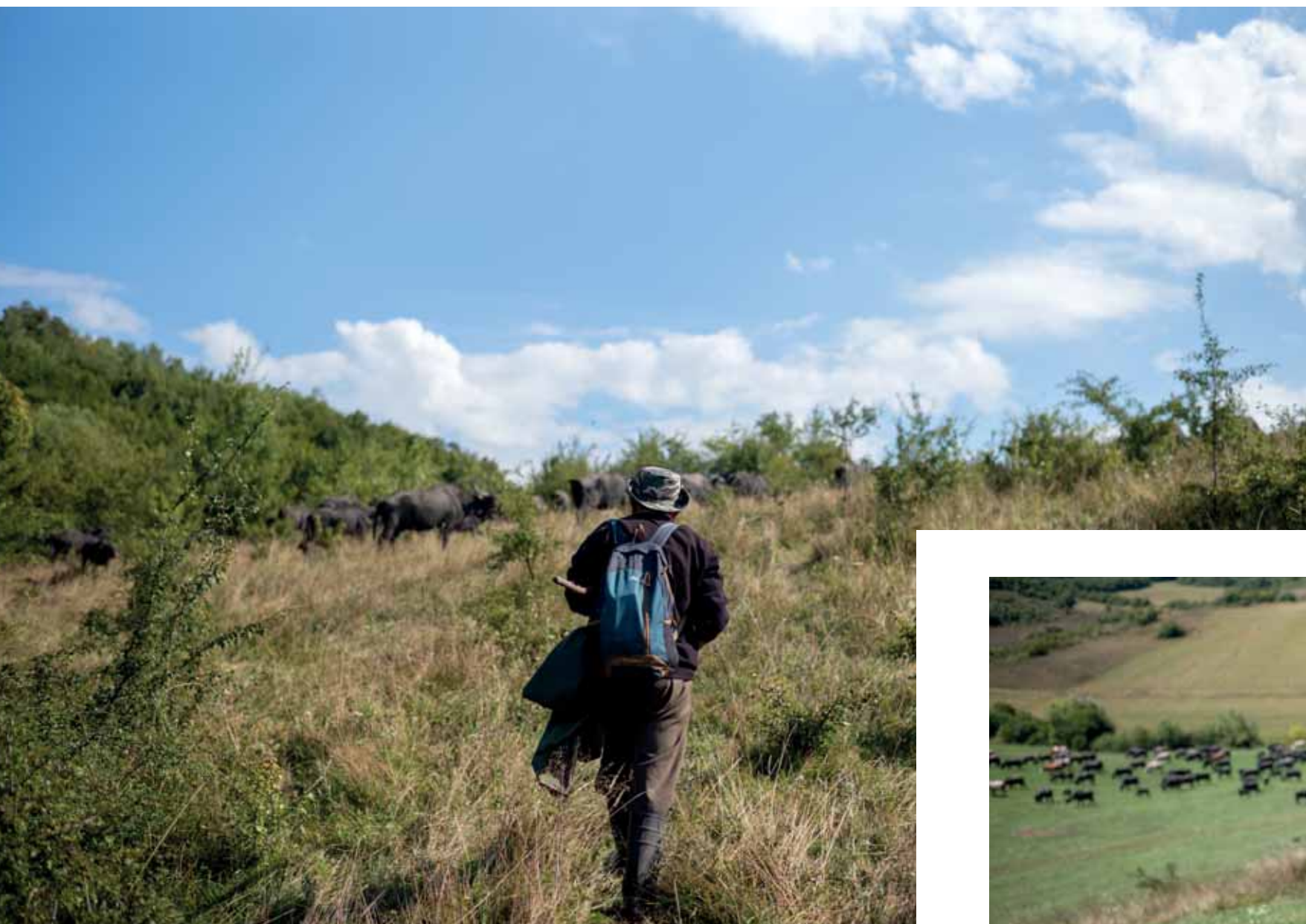
A herd of water buffaloes is walking down a paved street in a village. The buffaloes are dark brown with large, curved horns. They are moving from left to right. In the background, there are several houses with tiled roofs and balconies. Some people are visible on the street, and a white car is parked on the left. The scene is set in a rural area with hills in the distance under a clear sky.

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: HAMAR SÁNDOR

A BIVALYOS FALU

MARAD VAGY BÚCSÚZIK A MÉRAI BIVALY?

A kalotaszegi Méráról leginkább a népviselet, a néptánc juthat eszünkbe – és a népszerű tehetségkutató versenyen győztes Kalotaszeg Legénytársulat. Akik többet forgolódnak e vidéken, azoknak megvan az áprilisi „bemérés”, az októberi szüreti bál hangulata, valamint az augusztusi világzenei találkozó, a „MeraWorld” fesztivál is. A Bukarestbe Japánból érkező turistacsoportok programjában viszont a mérai bivalyok szerepelnek

Az első bivalyok az 1890-es években érkeztek: három helyi férfi Alsórákoson és Sárkányon vásárolt néhányat, látván, hogy a piacon jól fogy a bivalytej. A falubeliek eleinte nem örültek az új jövevényeknek. Mikor a férj beállított frissen vásárolt bivalyával az udvarra, mondja neki a felesége: „Mit hoztál, te!? Idehoztad az ördögöt!” Mire a férj: „Állj meg, asszony! Ez a bivaly már utazott vonaton, de te még nem.”

Később aztán – ahogy láthatóan kezdték többre vinni a bivalytartók – egyre elterjedtebbé vált, olyannyira, hogy ha egy mérai pénzhez jutott, azonnal bivalyt vásárolt rajta.

Mikor a férj beállított frissen vásárolt bivalyával az udvarra, mondja neki a felesége: „Mit hoztál, te!? Idehoztad az ördögöt!” Mire a férj: „Állj meg, asszony! Ez a bivaly már utazott vonaton, de te még nem.”

Az életadó bivaly

A méraiaknak a 20. század jó részén a bivaly jelentette az életet, ettől indult a gazdasági felemelkedés. „Bihaly téből épült 1933-ban az első nagy ház” – mondja a 82 éves Tötszegi István, aki nemrég annyira beteg volt, hogy minden állatát eladta, majd, hogy jobban lett, első dolga volt két vemhes bivalytehenet venni. Ezek és a családja éltetik, erejét az állatok körüli tenivalókra fordítja. Az egyik már megellett, de a borjú még nagyon kicsi, ezért nem veszi el tőle a tejet. A bivaly is ragaszkodik gazdájához, Pista bácsi is rendszeresen vakargatja, szölongatja őket.

Vendégmunkások

Az állatok legelőn tartásáért felelős pásztorokat korábban főként mérai dinasztiák adták, ma a környező falvakból fogadnak pásztorokat

Csobánkarrier

A 20 éves Marin 8 éves kora óta jár fel a bivalyokhoz édesapjával, aki két évtizede csobán. Jól keres. Büszke rá, hogy nagyatátja 35-40 évig volt pásztor. Ő maga egy áruházban árufeltöltőként dolgozik, de jó a beosztása, és tudja, mikor kell az apját helyettesíteni. A dombon a fejéshez ereszkedve odaszól: „Ugye milyen klassz?!” És valóban: a látvány, ahogy a csorda lefelé vonul, semmihez sem hasonlítható

„Jobban becérték, mint az asszonyt: csá, Kedves, csá ...”

◀ Bivalyegyenérték

„Bivalyt csak az tarthatott, aki bivalyonként legalább 1 hold földdel rendelkezett. Keresztapám, mikor kapott két bivalyt, kapott hozzá két hold kaszálót is” – emlékezik vissza Tötszegi Katalin

Eltűnő hagyomány

Egy jó fejőstehén 6-7 hónapig fejhető, attól függően, hogy milyen gyakran válik ismételt fogamzóképeséssé. „Csütörtökön és szombaton jártunk piacra, most már csak szombaton, inkább helyekbe adunk el.” 2008 óta tart bivalyokat, előtte az édesapjáié volt a gazdaság, együtt vitték, de ahogy meghalt, ő vette át. „A fiamnak munkahelye van, nem foglalkozik a gazdasággal, ez a nagy bánatunk, hogy nem veszi át senki a hagyományt” – mondja Szűcs István

Az évtizedek során folyamatosan növekvő létszám 1950-ben érte el csúcspontját 1500 állattal. Ekkor 200-zal több bivalyt tartottak, mint a falu akkori lakossága!

A bivalyállomány ingadozása a 20. század itteni történéseit is tükrözi. Az évtizedek során folyamatosan növekvő létszám 1950-ben érte el csúcspontját 1500 állattal. Ekkor 200-zal több bivalyt tartottak, mint a falu akkori lakossága! A tej szállításában 1936-tól szamarat is használtak, amiből szintén 1950-ben volt a legtöbb: 150 db.

Ma csak egyetlen él a faluban. A kuláklisra aztán 6 bivalytól kerültek fel a gazdák, s hirtelen a harmadára csökkent az állomány: 1953-ban mindössze 530 állatot jegyeztek fel. Ám az akkori tartományi pártvezetés különöset lépett, hogy a kolozsvári piacról ne tűnjön el a mérai bivalytej: kedvezményeket biztosított a gazdák számára. Szerződés alapján vihettek tejet, előleget vehettek fel. Akkor egy hét alatt 350 állatot vettek a méraiak! Ám a könnyítés rövid életű volt, jött a szövetkezetesítés – és az újabb állatszámcsökkenés. „A kollektívában nem volt nyugodt az ember. Nem tudtuk megszokni a lopást” – emlékezik vissza Varga Gyuri bácsi a helyi Bivalymúzeumban.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
HAMAR SÁNDOR

TREND FM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Létfenntartás sárdagonya

A bivalyok lételeme a sáros közeg. Ebben dagonyázza, sárszigeteléssel védik bőrüket a kínzó élősködőkkel szemben. Ha nincs a legelőterületükön elegendő nedves-iszapos hempergőhely, nem lesz sikeres a tartásuk

„Én jobban bírtam, mint a férjem. Én vittem a zsákokat is!”

Simon „Cifra” Kati néniék szerdán a kolozsvári piacon, vasárnap helyben adnak el. Kavarnak vajat, a sovány tejből túrót készítenek

A 37 éves Muszka Tamás a legfiatalabb bivalytartó

Emellett 30 hektáron gazdálkodik. 21 tehén és 9 borjú a jelenlegi állomány. „Az emberek nem értékelik a munkát, a tejet helyekbe adom el, megvan, hogy melyik nap melyik vevőkört látom el.” Reggel a tej vevőnkénti kimérését édesanyja végzi, eközben beszélük át a napi teendőket, melyik területtel mi legyen. Ő és a felesége nem issznak tejet, de a tejfölt sem kívánják, csak gyerekeiknek készítik. Az állatok a szívéhez nőttek. Egyik tehenét otthon kell tartania, csökkent emléi miatt nem fejhető, borja is visszamaradt a fejlődésben, és hogy el ne pusztuljon, cumisüvegből szoptatta

„Dunát dugtak”

A patak felduzzasztását mondták így, amire azért volt szükség, hogy a bivalyok fürdhessenek, hűteni tudják magukat

Bivalytejben az erő!

Mérában inkább bivalytartásról beszélhetünk, semmint bivalytenyésztésről. Ezt az állatot szinte kizárólag értékes tejéért tartják. Csordánként régen is mindössze 1-2 bika volt, azok is általában otthon. A többi gazda pedig fizetett a bikát tartónak.

A meddő/szárazon álló, vagyis nem tejelő tehenet igavonásra használták, a négyes, sőt a hatos fogat sem volt ritka (az utolsó 1980-ig működött). Ám inkább elcserélték borjas állatra, pujusra, hogy tejet fejhesenek, és ha az eladott állat netán ismét vemhessé vált, nemritkán vissza is cserélték. A gazdák megismerték korábbi teheneiket, és ha az jó tejelő volt, szívesen visszavásárolták.

„Csak a szopós borjút vágták le. Ha egy állat elpusztult, mert szakadékbba esett, akkor az összes, állatot tartó gazdának vennie kellett legalább 1 kiló húst a póruul járt gazdától. Nálunk is, mikor az ikreim kicsik voltak, mindig csak borjúhúst kaptak, megvolt, hogy kitől tudom venni” – mondja Pálfi Enikő.

A tartós csordát május elején alakítják ki, amit szeptember végéig tartanak kint a környező legelőknél. Egy csorda egykor 80–100 állatból állt, de most már a legeltetés során összeengedik az állatokat. Az év többi részében, a legelő állapota szerint napi kihajtás történik, télen pedig a gazdáknál maradnak az állatok.

„Csak a szopós borjút vágták le. Ha egy állat elpusztult, mert szakadékbba esett, akkor az összes, állatot tartó gazdának vennie kellett legalább 1 kiló húst a póruul járt gazdától.”

Nincs párja ►

Mérán található Európa, de talán a világ egyetlen bivalymúzeuma is, ahol Varga Gyuri bácsi mutatja be a bivalytartás emlékeit

A szebb időket látott Kós Károly-féle tejcsernok

A mives faszervezetes tető időközben leégett, újjáépítésére nem került sor, csak egy bádognál készült tetővel pótolták, maga az épület pedig évtizedek óta kihasználatlanul áll a falu központjában

A legkedvesebb állatunk a Miska volt. Ehhez a tehénhez gyakran odaültem egy sámlira gyerekként, és cirógattam, vagy csak néztem. Egyik reggel jön az édesanyám, hogy: „Gyere, Gyuri, mert a Miska nem adja a tejet!”

Naponta kétszer fejnek, ám ezt csak az állat gazdája végezheti, mert másnak nem tejelnek – ezért sem viszik messzebbre az állatokat a falut körülvevő legelőknél.

Varga Gyuri bácsi meséli: A legkedvesebb állatunk a Miska volt. Ehhez a tehénhez gyakran odaültem egy sámlira gyerekként, és cirógattam, vagy csak néztem. Egyik reggel jön az édesanyám, hogy: „Gyere, Gyuri, mert a Miska nem adja a tejet!”

Azután minden reggel mennem kellett...

Reggel 5 órától már zörögnek a kis szekerek a fejésre igyekvőkkel, aztán délután fél 5-től mindez ismétlődik. A fejés kifejezés azonban itt nemcsak a tejhez jutást jelenti, hanem a fejőhelyet is, ahol mindenki megfeji a saját tehenét, illetve a legelőnek azt a részét, ahol ezeket az egyéni fejőállásokat kialakítják – az állatok fejés előtt és után is itt pihenhetnek.

A bivalytej jó megélhetést adott, komoly üzlenek számított. A tejből tejfölt készítettek, vaját „kavartak”, a sovány tejből pedig túró lett, de manapság már főként a feldolgozatlan tejet értékesítik. Azt pedig, hogy maga a tej is mekkora érték volt, jelzi, hogy a gyűjtés és eladás megkönnyítésére már 1943-ban nagy tejcsernok épült, Kós Károly tervei alapján.

Ma Mérán mindössze 5 család foglalkozik bivalytartással, összesen 160 állattal.

HAMAR SÁNDOR
ORVOS, FOTÓS,
ARS POETICÁJA:
„... BENNE A LÉTRA.”

A SZÍNES VÁROS

KAZINCBARCIKA

▷ SZÖVEG: SZIGETI FERENC – WÄCHTER BALÁZS

FOTÓ: GÖR ATTILA

Nem tévedés: Kazincbarcika! A város ugyanis 2011-ben, helyi igényekre alapozva, külső, szakértői támogatással megfogalmazott egy szlogent, miszerint Kolorcity lesz belőle! Mosolyoghatnánk, de ha beütjük a város nevét a keresőbe, meg fogunk lepődni! A városmarketing a gondos, közösségi alapú városfejlesztéssel együtt csodákra képes

A városról alkotott sztereotip kép szerint Kazincbarcika a szürke, kockaházakkal telerakott szocialista iparváros mintaképe. Amúgy igaz is, hogy e vidék a rendszerváltás egyik nagy vesztese volt: a nehéziparra, energiatermelésre, vegyiparra épülő gazdaság egyre kevesebb munkást tudott foglalkoztatni, s a helyzet később sem sokat javult. Az új, jelentősebb zöldmezős beruházások elkerülték a térséget, sőt, a 2008-ban kezdődő gazdasági válság foglalkoztatási szempontból igen érzékenyen érintette a helyi gazdaság meghatározó vállalatát, a Borsodchemet is. Ebben a szorongatott helyzetben Kazincbarcika városvezetése gondolt egy merészet, és elindított egy új gazdaságfejlesztési és településiarculat-váltási programot. Bő tíz év után érdemes a mára meglehetősen színessé váló felszín alá nézni: vajon a kulcsin milyen belső változásokat indított el?

A márkaépítés a városok számára is fontos lenne, ám sokan mégis ugyanazokat a kliséket és képeket, online stratégiákat és eszközöket használják saját népszerűsítésükre.

Egy csomag chips fontosabb, mint a városod?

A befektetők, a turisták, a diákok és a munkavállalók elcsábításáért a városok között is komoly verseny zajlik, ezért a márkaépítés ezen a szinten is fontos. De csak lenne, merthogy sok város –

főleg a kis és közepes méretűek – ugyanazokat a kliséket és képeket, online stratégiákat és eszközöket használja saját népszerűsítésére. Pedig tudjuk: az emberi agy naponta több ezer kereskedelmi üzenettel találkozik, ellenben mindössze pár százalékukra emlékszik. Éppen ezért a magánszektorban a vállalatok igen sokat költenek márkaépítésre, és világos az is, hogy az emberek nemcsak termékeket, hanem történeteket is vásárolnak. A városok pedig – mint az emberi civilizáció legösszetettebb kulturális produktumai – kínálják, hogy történetként találjuk őket. Ám egyáltalán nem minden városnak van professzionálisan kezelt márkája. Ha azonban rákeresünk az interneten Kazincbarcikára, garantáltan a retinánkba ég a változás.

◀ Oroszlán

– a város egyik címerállata

Szöke Gábor Miklós alkotása a Jószerencsét út és a Mátyás Király út kereszteződésében

FOTÓK: GÖR ATTILA

Az üzenetet hordozó, színes házfalak országos, illetve nemzetközi pályázatok eredményei

Színes tévék

(fent: Grubánovits Attila – Mátyás király út 28–34.)

„We can paint a new tomorrow”

(Fintha Mátyás – Iskola u.)

Úrhajós a Holdon

(Karácsonyi László – Mikszáth Kálmán út 8–10.)

Könyvespolc

(Pály József – Nagy Lajos út 14–18.)

FOTÓ: BARCIKA ART KFT.

A Kolorcity-sztori

Önmagában egy városi logó semmit sem jelent – mondaná egy marketinges. A márkát támogató, alulról építkező, közösségi szempontú városfejlesztés nélkül pedig a marketingstratégia nem ér semmit – mondaná a városfejlesztő. A kazincbarcikai program kidolgozásába egyaránt bevontak helyi és a térséghez kötődő, de máshol sikeressé vált, a gazdaság- és településfejlesztés, illetve a marketing és reklám területén elismert szakembereket. Az együttműködők többféle tervezési módszert alkalmaztak, végül a „színes város” koncepció győzött.

A városon valóban rajta maradt az egykori iparváros-bélyeg, ugyanakkor Kazincbarcika a maga idejében a modern építészet jeles hazai képviselője is volt. Ez jelentette a program alapját és így kovácsolódott előny a hátrányból: egyáltalán nem volt széles körben ismert, hogy Magyarországon a helyi lakosok számára viszonyítva itt van a legtöbb köztéri szobor és műalkotás, ahogy az sem, hogy a város a természeti környezettel, zöldfelületekkel való harmonikus fejlődése kapcsán 1982-ben Hild-díjban részesült.

Kazincbarcika „kiszínezése” 2013-ban indult egy nyilvános ötletpályázattal, amely a művészvilágból várt ötleteket, hogy a városi arculatot meghatározó panelházaknak – azokat vászonként használva – kreatív megjelenést kölcsönözzenek. A város egyik jelképét megidézve, az elsők között készült el Szőke Gábor Miklós színes unikornisa, amely Kazincbarcika egyik központi körforgalmába került. Ez pedig nemcsak a helyiek büszkesége lett, de több alkalommal

Színes unikornis a művésszel

A település másik címerállatára reflektáló alkotás a Jószerencsét út és az Egressy Béni út kereszteződésében mára a város meghatározó emblémája lett

A városon valóban rajta maradt az egykori iparváros-bélyeg, ugyanakkor Kazincbarcika a maga idejében a modern építészet jeles hazai képviselője is volt. Ez jelentette a program alapját és így kovácsolódott előny a hátrányból...

A színes unikornis megjárta a Sziget Fesztivált is... Akadt olyan külföldi fesztiválózó, aki taxiba ugorva azonnal elutazott Kazincbarcikára, hogy megnézze az unikornis „otthonát”.

Cikkünk támogatója a Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Az unikornis átváltozása

A város központi rendezvényterén, a Fő téren található KolorCity logóban (tervező: Bianki Dániel) is feltűnik az unikornis

Kínai sárkány a parkban

Szőke Gábor Miklós alkotása a 2011 óta kínai tulajdonban lévő és napjainkban szárnyaló Borsodchem Zrt. támogatásával készült

FOTÓ: BARCIKA ART KFT.

megjárta már a Sziget Fesztivált is, ahol komoly népszerűsége tett szert. Akadt olyan külföldi fesztiválózó, aki taxiba ugorva azonnal elutazott Kazincbarcikára, hogy megnézze az unikornis „otthonát”. Azóta pedig már a város másik címerállatát, az oroszlánt is megörökítették.

Időközben a „Színes város” elképzelés a jobb azonosulás és a változáshoz való kötődés erősítése érdekében márkanévet kapott: így lett Kazincbarcika a Kolorcity! A Kolorcity nemcsak új városi arculatot, illetve pozitív imázst hozott, hanem a 2013-ban kezdődő Kolor Fesztivál keretében számos közösségi program (tánc, divat, gasztronómia, graffiti stb.) formájában is megjelent. Az új városi arculat idővel átszivárgott az élet különböző területeire, ma már egyebek mellett a „Kolor” megnevezést hordozza a helyi tévé és újság is. Így egyre szélesebb kör fogadta el, majd azonosult mindezzel, aminek egyik leglátványosabb jele, hogy a Kolorcity szimbólumai visszatérő elemek a gyermekek alkotásaiban. Ma már azon versenyeznek a társasházak, hogy a saját épületükön is megjelenjen valami új és színes. A város átalakulását nemcsak a helyiek, hanem a szakmai közönség is elismerte, az több hazai, illetve nemzetközi PR- és reklámverseny díjazottjai közé került.

FOTÓ: GÖR ATTILA

FOTÓ: BARCIKA ART KFT.

Élhetőbb város

Kazincbarcika ezzel egy időben nagy hangsúlyt helyezett egy élhetőbb lakókörnyezet megteremtésére is. A város az EU-támogatások tudatos felhasználásával átalakította a főutcáját, új gyűjtőutak építésével átszervezte a belváros közlekedését, ami forgalomcsillapított sétálóövezetek kialakítását is lehetővé tette. A biztonságos kerékpározás érdekében a városrészek és munkahelyek összekötésére új kerékpárutak épültek, s Kazincbarcika 2016-ban elnyerte a „Kerékpárosbarát település” címet is. A zöldterület-fejlesztést 2016-ban, a Virágos Magyarorszáért-versenyben „Arany Rózsza”-díjjal ismerték el. Ennek során a leglátványosabb változások a belvárosban és a Völgy parkban mentek végbe, ahol a pihenőparki funkció mellett helyet kapott a minden korosztályt megszólító rekreációs és játszóeszközök széles választéka. A városlakók büszkeségévé vált a szabadterei okos-játszóeszközökkel dolgozó, több generációt kiszolgáló játszótér, amelynek mind a mai napig nem akad párja az országban.

A mozgás, az egészséges életmód elterjesztése érdekében – az uszoda működtetése, sportcsarnok építése mellett – 2016-ban hirdették meg először a Kolorfutást, vagy fogadta be 2017-ben a közel 5000 futót vonzó, közép-európai vonzáskörzetű Spartan Race-t a város. Kazincbarcika többszörös házigazdája lett a legnagyobb magyarországi kerékpárversenynek, a Tour de Hongrie-nak, és 2018-ban indult el a helyiek számára ingyenesen elérhető Fitt Barcika és az Ovi-sport program is.

Identitásformálás

A város híres szülöttje, Egressy Béni is feltűnik az egyik festményen

A város az EU-támogatások tudatos felhasználásával átalakította a főutcáját, új gyűjtőutak építésével átszervezte a belváros közlekedését, ami forgalomcsillapított sétálóövezetek kialakítását is lehetővé tette.

Biciklik és halak a Kolorcityben

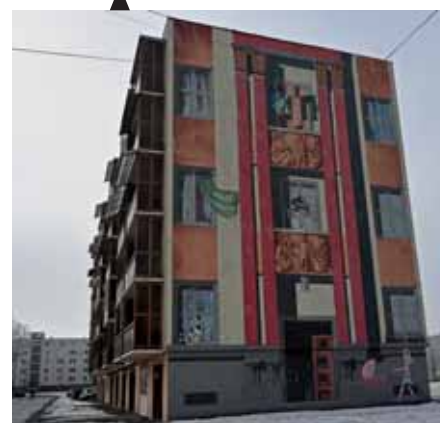
Kovács G. Tamás alkotása a Dobó téren utalás a város körüli, kirándulásra csábító természeti környezetre

Régi és új formák a város szövetében

A Völgy park minden generációt megszólító, kreatív játszóterének egyik eleme

Reflexió az épített környezetre

Somodi-Hornyák Szilárd művét, a „Rákóczi téri ház”-at a belváros jellegzetes épületén a szocializmus épített öröksége ihlette

FOTÓ: GÓR ATTILA

A „Kolorcity” közösségi szemlélete a szociális szférába is tovagyűrűzött. Az idősek, fogyatékkal élők, a hátrányos helyzetűek szakmai segítése mellett társadalmi összefogással igyekeztek eredményt elérni.

FOTÓ: BARCIKA ART

FOTÓ: GÓR ATTILA

Amikor egy üzlet beindul...

A városvezetést a demográfiai változások is cselekvésre ösztönözték. A lakosság öregszik, miközben az elvándorlás miatt tovább csökken a gyermeklétszám – így a belvárosban két nagyobb iskolaépület is megürült. Ezek korszerűsítése után jött létre az egykor a városban élő képzőművészről elnevezett Mezey István Művészeti Központ, illetve a gazdasági szerkezetváltozás, az innováció szimbólumaként megjelenő Kolorlab Innovációs Központ. Előbbi a helyi könyvtár mellett a képzőművészet, a hagyományos mesterségek alkotó-kreatív központja és kiállítótere, utóbbi pedig helyet kínál az innovatív kezdő vállalkozásoknak, a digitális technológiákra épülő közösségi oktatóműhelynek, médiaközpontnak, valamint ösztönzi a K+F-jellegű vállalkozások betelepülését.

A város gazdaságfejlesztő tevékenységébe ipari park kialakítása, üzleti partnertalálkozók és fórumok szervezése, helyi pályázati alap működtetése, valamint üzletfejlesztési tanácsadás is beletartozik, mindezt pedig 2016-ban különdíjjal ismerték el a „Befektetőbarát Városok” programjában.

A „Kolorcity” közösségi szemlélete a szociális szférába is tovagyűrűzött.

Az idősek, fogyatékkal élők, a hátrányos helyzetűek szakmai segítése mellett társadalmi összefogással igyekeztek eredményt elérni. Ez utóbbinak egyedi példája, ahogy az Idővár Nyugdíjas és Kulturális Klub tagjai már több évre visszamenőleg alkalmi és rendszeres, tanórán kívüli foglalkozásokkal segítik hátrányos helyzetű diákok fejlődését. Ezt az önkéntes tevékenységet az Európai Unió városfejlesztéssel foglalkozó Urbact programja is jó gyakorlatként ismerte el.

A külsín és a belbecs találkozása

A mélyreható változások között kiemelt helyen szerepel a közösségi megújulás, hogy a Kolorcity jegyében a kreativitás, az alkotóvágy, a játékoság, illetve a különféle csoportok közötti együttműködés minél szélesebb körben jelenjen meg. Ennek részeként például a „játékos tudomány” látványos előadásai zajlanak, hogy minél több gyerekkel szeretessék meg a természettudományos ismereteket. Az általános iskolai oktatásba bevezették a társasjátékok napi használatát, de az elsődlegesen időseknek szóló KolorAkadémia előadásai is széles közönséget vonzanak az egész életen át tartó tanulás jegyében.

A hatékonyabb problémamegoldás érdekében bevezették a KolorApp mobilalkalmazást, amiről a közterületek állapotával, közbiztonsággal kapcsolatos észrevételeket lehet beküldeni az illetékes szervek felé.

Az Építész Mesteregylet Országos Mesteriskolájának tervpályázata keretében a fiatal építészek a Kolorcityre reflektáltak munkáikkal, és ajánlottak a jövőben megvalósítandó, a helyi közösséget továbbmobilizáló programokat. A ma már mintegy 50 darabos festési program is folytatódik, bárki nevezhet rá ötletével. Identitást erősítő városi séták, kerékpáros, rolleres túrák szerveződnek. Most alakul egy városi adományoldal, és hamarosan elkezdi működését az a platform is, amely a helyi önkéntes munkát serkenti.

A látványos eredmények, a szakmai elismerések és mindenekelőtt a helyiek visszajelzései egyértelműen mutatják a megkezdett út helyességét. Bár a vírusjárvány erősen akadályozza a közösségi fejlesztést, a külsín látványos, új eredményei mellett egyre színesebbé válik a „belbecs” is. 2022-ben extrém sport-park épül, és ettől nem függetlenül a város a Kolorcityre alapozva a turizmust is szeretné a jövőben fejleszteni. Igen, az egykor szürke Kazincbarcikán!

... hogy vidáman induljon az óvodások napja

A város összes óvodája kapott egy kis vidámságot a felújítás során (Gögös Károly)

FOTÓ: BARCIKA ART KFT.

A színfalak mögött

A Mátyás király úton található „Színes szomszédok” című alkotás (Pereházy Dóra) az átalakulás jelképe is lehetne. Az 1954-ben várossá nyilvánított településen meghatározó a társasházak jelenléte. Ezek üres falfelületei szinte ecsetért kiáltanak. Hasonló festményekkel, murálokkal Kelet-Közép-Európa számos városában találkozhatunk. Kazincbarcikán a kivitelezést Grubánovits Attila festőművész vezetésével egy háromfős festőművészcsapat végezte

FOTÓ: GÖR ATTILA

Álmaid valóra válhatnak

Gögös Károly alkotása a Mátyás király úton sokatmondó üzenetet hordoz

SZIGETI FERENC ALBERT
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ

WÄCHTER BALÁZS
KÖZGAZDÁSZ,
TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ

MÁSFÉL ÉVSZÁZAD

Sűrű időket élt 150 éve a magyar geográfia. 1870 nyarán Ferenc József kinyilatkoztatta: „... megengedem, hogy a pesti egyetemnél az egyetemes és összehasonlító földrajz számára külön egy tanszék rendszeresítették, és Hunfalvy János ezen tanszékre való meghívását jóváhagyván, őtet egyetemi nyilvános rendes tanárrá, a szabályszerű illetményekkel kinevezem.” Megalakult tehát az első magyar földrajz tanszék (az ELTE Földrajztudományi Központjának elődje), majd a következő évben Hunfalvy – szekcióelnökként – részt vett Antwerpenben az első nemzetközi földrajzi kongresszuson. Az ott megfogalmazott, szerveződésre is felhívó nyilatkozat nyomán 1872 januárjában pedig megalapította a Magyar Földrajzi Társaságot.

A szakma magas színvonalú művelését, a feltáró kutatást, az oktatás segítését és az ismeretterjesztést célként kitűző, másfél évszázados tár-

Amikor még csak 55 éves volt ... mármint a Társaság. Mert a bal oldalon ülő Cholnoky Jenő elnök már 2 éves volt a megalakuláskor. A Magyar Földrajzi Társaság szolnoki vándorgyűlésének résztvevői, ebéd Tiszaroffon, 1927-ben

sulat idei, ünnepi éve bővelkedik különleges programokban. Érden, a Magyar Földrajzi Múzeumban rendezett tudományos konferenciával indult január 20-án a jubileumi év, és a Magyar Tudományos Akadémián rendezendő, gálavacsorával egybekötött zárókonferenciával zárul majd év végén. A szervezők több meglepetéssel is készülnek az év folyamán a Társaság tagsága, valamint a nagyközönség számára is: egy kiállítás és egy film is készül a jeles ünnep alkalmából. A programokat a Magyar Földrajzi Társaság honlapján tudja folyamatosan nyomon követni. A jubileumi év fővédnöke Habsburg György.

<https://www.foldrajzitasasag.hu>

A FÖLDGÖMB EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREI ▾

E LAPSZÁMUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK ▾

MAGYAR
FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG
ALAPÍTVÁ: 1872

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
HONLAP: WWW.FOLDRAJZITARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZITARSASAG.HU

ELNÖK: DR. LÓCZY DÉNES
AELNÖKÖK: DR. EGEDY TAMÁS
DR. NEMERKÉNYI ZSOMBOR
FŐTITKÁR: DR. JENEY LÁSZLÓ

SAKOSZTÁLYOK:
BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYSZŐ-SA KOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGÉSZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKÉPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANARI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:
BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZÉKESZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYÖR)
KISKUNSAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZÉP-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (SZÉKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYÍRSÉGI OSZTÁLY (NYÍREGYHÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATELHY)
SZEGEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSIKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

KÖNYVTÁR ÉS GYŰJTEMÉNYEI:
1112 BUDAPEST, BUDAÓRSI ÚT 45.
KÖNYVTAR@FOLDRAJZITARSASAG.HU
A KÖNYVTÁR ELŐZETES EGYEZTETÉS ALAPJÁN
ISMÉT LÁTOGATHATÓ!

AZ ÉGGÖMBÖT TARTÓ ATLASZ A MAGYAR FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG VÉDJEGYKÉNT BEJEGYZETT JELKEPE

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSÓ

**AZ ÚJ SZOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):**
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSÓ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

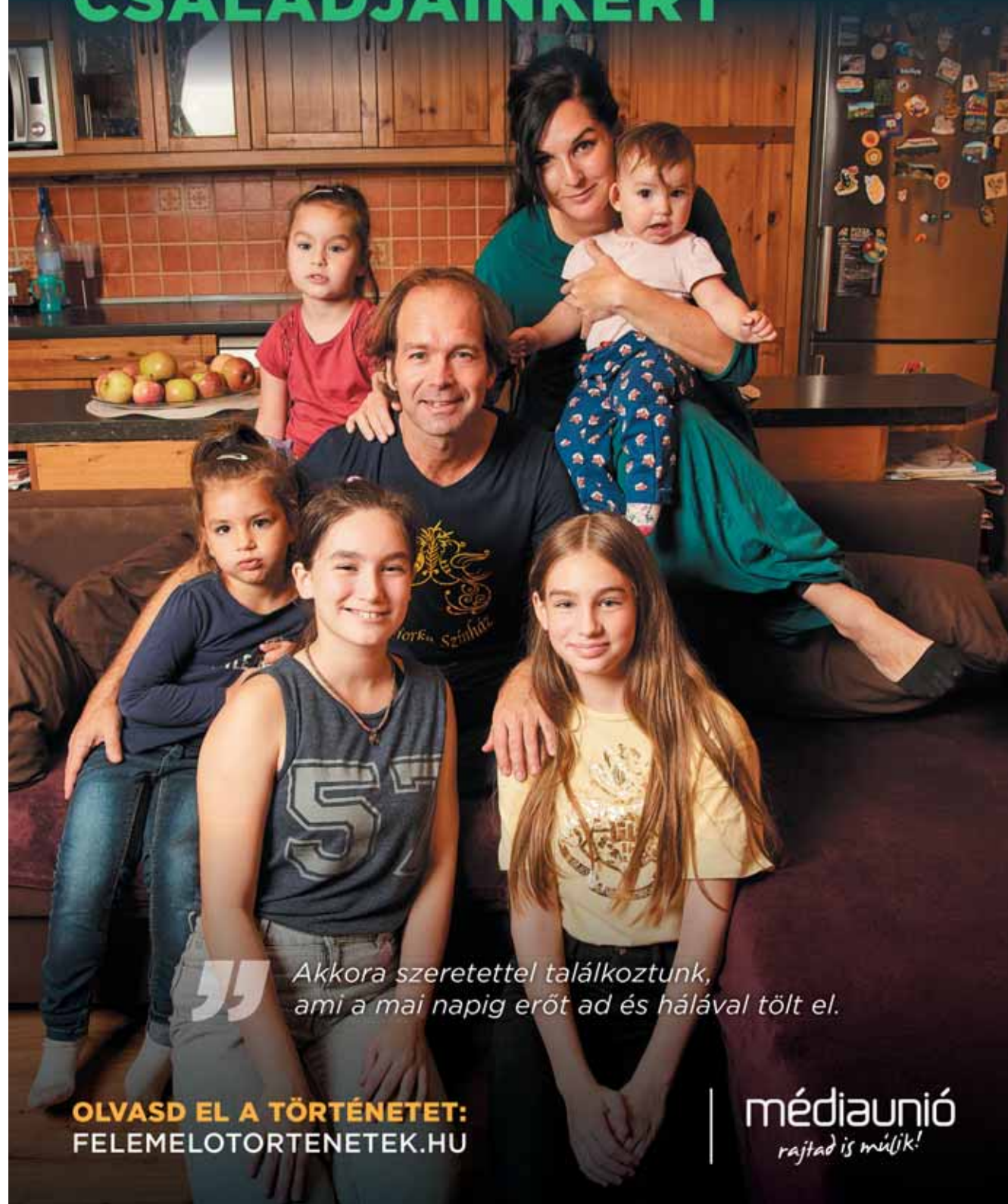
1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TŐL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

LEGYÜNK HÁLÁSAK CSALÁDJAINKÉRT

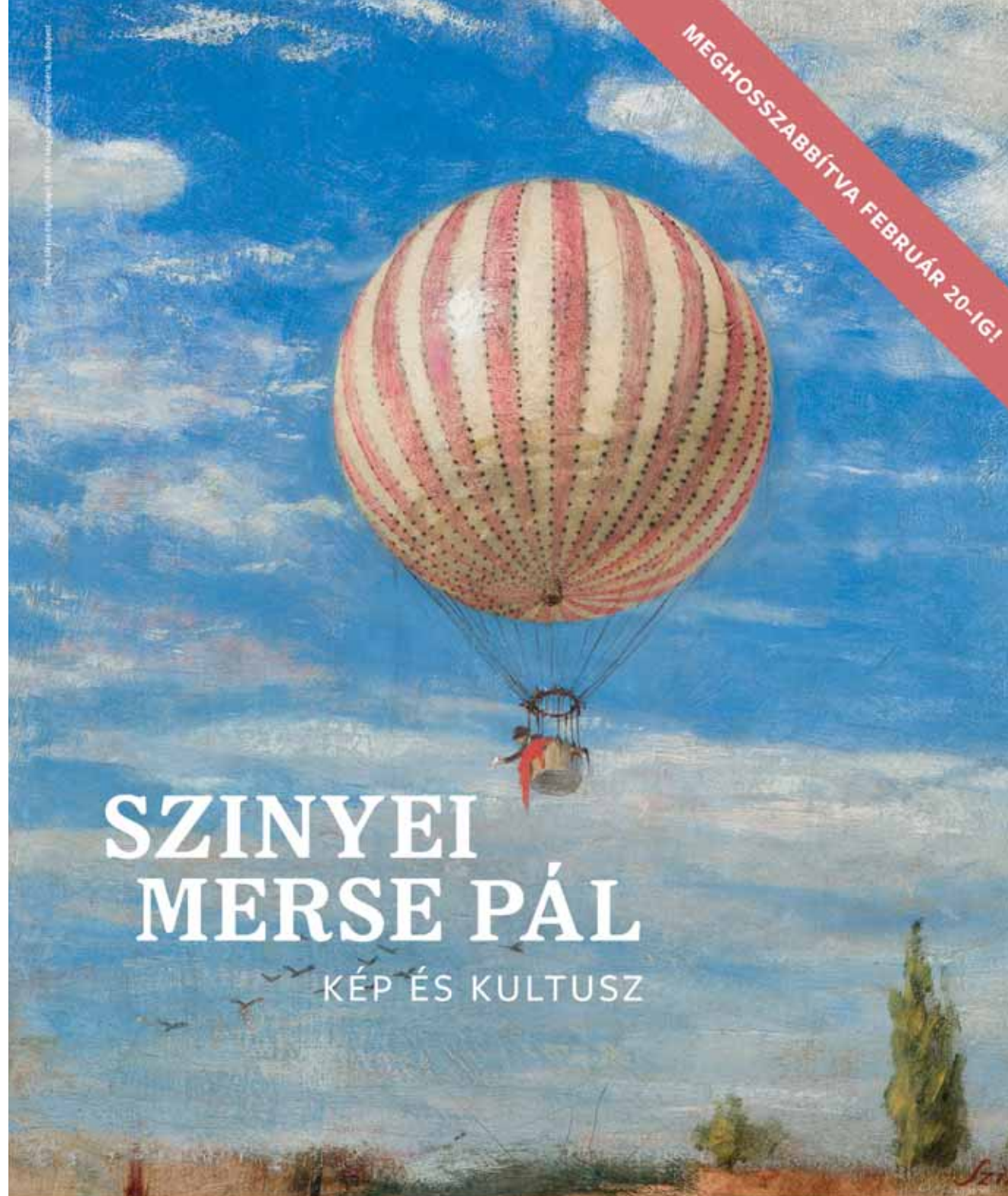
FELEMELŐ
TÖRTÉNETEK

” Akkor szeretettel találkoztunk,
ami a mai napig erőt ad és hálával tölt el.

OLVASD EL A TÖRTÉNETET:
FELEMELOTORTENETEK.HU

médiaunió
rajtad is múlik!

MEGHOSSZABBÍTVÁ FEBRUÁR 20-IG!

SZINYEI MERSE PÁL

KÉP ÉS KULTUSZ

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

mng.hu

Kiemelt partner:

Támogató:

Együttműködő partnerek:

Médiatámogatók:
